

سرمایه ریال	۵۶	
۴۷۵۰۹۸۰۲۶۵۸۵	۵۵۵	سرکنهای بخاری
۲۲۷۷۳۳۳۸۱۵۸۹۵	۲۶۲	شرکنهای صنعتی
۱۲۹۱۱۰۰۰۰	۲۲	شرکنهای نازبری
۱۱۵۸۴۰۳۶۰	۹	شرکنهای بانک و بیمه
۱۳۳۳۰۰۰۰	۱۳	شرکنهای ولاحتی
۸۴۴۹۱۳۲۹۱۸۰	۸۶۱	جمع

باید دانست که بانک ملی که اکنون دارای سیصد میلیون ریال سرمایه است و بانک پهلوی با سرمایه ۱۲۵۶۶۰۰۰ ریال در شرکنهای فوق محسوب شده است اطلاعات مذکور که از محلات بانک ملی اکتسابی شده و مطرأ جمع شرکنهای است که تا آخر سال ۱۳۱۴ در ایران تشکیل شده است و از همین مختصر که از آن معاملات معمول بدست آمده بخوبی معلوم میشود که بواسطه نعمت امنیت که در سرتاسر کشور حکمفرماست و توجیهات ملوکانه به پیشرفت کلیه امور کشور چگونگی نهائی با کمال ممتاز سرمایه‌های خود را بکار انداخته بافتن دریا و کشور خویش در دست می‌مایند.

یکی از آرزوهای دیرینه ملت ایران تأسیس بانک ملی بود و

بانک ملی

در سال ۱۳۲۴ شمسی در دوره اول مجلس شورای ملی این

مسئله مطرح گردید و بعد از گفت که يك بانک ملی تأسیس شود و در وقت در صورت احتیاج از آن بانک استراض نمایند. عموم ملت با آن فکر همراهی نموده و گذشته از یکصد نفر از مؤسسان بانک که بنام هر کدام از پنجاه ملی پنجاه تومان سرمایه بدو اعیان و بحار مساعدتها کردند و بروی کار بانک، الا گرفت و در اساسنامه آن خیالات خوشی اظهار داشتند از قبیل تمرکز عایدات دولت در بانک و واگذاری امتیاز نشر اسکناس پس از انحصار مدت امتیاز بانک شاهساهی، ولی با تمام فداکاری ملت از کوچک و بزرگ متأسفانه آن مقاصد بعین بر آب شد و کارشکنیهای بیگانگان

موجب درجین آن بساط مالی گردید

چون دوره ضعف سپری و عظمت ایران تجدید گشت آرزوی ملت ایران بر آورده شد و در ۱۴ اردیبهشت ۱۳۰۶ شمسی قانون تأسیس بانک ملی برای پیشرفت امر تجارت و اصلاح و زراعت و صناعت بتصویب مجلس رسید در ۱۷ شهریور ۱۳۰۷ مؤسسه مذکور در ظل نوجبات شاهنشاه ایران تأسیس گشت .

« بانک ملی ایران »

بانک ملی ایران شرکتی است سهامی و سرمایه اولیه آن بالغ بر بیست میلیون ریال بوده که به بیست هزار سهم یکصدنومایی منقسم گردید و دولت تعهد پرداخت کلیه سهام را نمود. سرمایه بانک در سال ۱۳۱۴ از بیست میلیون ریال به سیصد میلیون ریال برقی یافت و بواسطه تمرکز عایدات دولت در آن مؤسسه و اعتماد اهالی ، کار بانک نهایت رونق گرفته و در چهل نقطه مختلف ایران دارای شعبه است. در تعقیب قانون ۶ خرداد ۱۳۰۹ بانک شاهنشاهی از حق صدور اسکناس که منحصر از طرف دولت باووا گذار شده بود صرف نظر نمود و بالنتیجه این امتیاز بانک ملی واگذار شد و اول هروردین ۱۳۱۱ اسکناسهای جدید منتشر گشت

در این قلیل مدت بانک ملی ایران مازعای اصول بانکداری خدمات مهمی تجارت ، صنعت و اصلاح ایران نموده و مسئله قابل توجه اینست که تأسیس بانک

ملی ایران مصادف با بحران عالمگیر و کساد بازارهای تجاری، تنزل نفوذ کشور-های مختلف بوده و باین احوال بهیچیک از ممالک مرز و نظایم خود را بحیثی انجام داده بلکه کمکهای مؤثری با اقتصادات مملکت ما کرده است. بانک ملی دارای مجامع ماهانه مفیدی است که در آن بحث از مسائل مختلفه اقتصادی می شود.

فلاحات نه تنها از قدیم الایام طرف توجه ایرانیان بوده بلکه

فلاحات

قرمهایک شعل معدن و یک گونه صادرات محسوب میشده

است. در قرن اخیر اقدامی برای پیشرفت آن طمع اصول علمی و فنی بعمل نیامده بود ولی پس از بهت اخیر آموزش فلاحتی حباب توجه نمود و مخصوصاً در نظر گرفته شد برای پیشرفت آن اصول علمی اتخاذ شود و برای این مقصود از یک طرف مؤسسات علمی جهت دفع آفات حیوانی و نباتی و تعلیم طرز جدید فلاحات، تشکیل گردید و از طرف دیگر استعمال ماشینهای فلاحتی تشویق شد و حتی برای امور مربوط به فلاحات اداره مخصوصی ایجاد گشت. از اینها گذشته اقدامات دولت برای موارنه صادرات و واردات و تشویق طغات مختلفه بمسائل فلاحتی بوسیله نمایشگاههای کالای میهن، ایجاد شرکتی فلاحتی، مساعدت بانک فلاحتی که عمریست به آن اشاره خواهد شد و احتیاج بعضی از کارخانه های داخلی بمحصولات حیوانی و نباتی دنیا بحسنه در امور فلاحتی بخشیده است عطف بوجه دولت بچایکاری و ایجاد مؤسسه در لاهیجان و استخدام عنحصین چینی در این منظور همچنین تشویق کشت پسته و چغندر و حفظ جنگلهای، ایجاد مؤسسات فلاحتی در نقاط مختلفه از قبیل شاه آباد، لرستان، سواحل بحر خزر، آذربایجان، بنی طرف و غیره از صحاح درخشان تاریخ عصر حاضر است و با گفته نهاد که در کرج دانشکده فلاحتی مهمی تأسیس شده که دارای آزمایشگاههایی است و هر سال عده ای از آن خارج شده و خدمت در امور فلاحتی میپردازند. اداره فلاحات، سالنامه آماره فلاحتی را هر سال منتشر مینماید و دانشکده کرج دارای مجله ماهانه است

صنایع و ایجاد
کارخانه‌ها

کلمهٔ صنعت در زبان فارسی دارای دو معنی اصطلاحی است یکی معنی فن یا هنر است مانند صنعت نقاشی ، موسیقی و امثال آنها، معنی دیگر آن عملیاتی است مربوط به تبدیل مواد خام مانند صلب نساجی ، قند سازی و غیره .

اصحاح این قبیل عملیات یادمتی است و یا وسیلهٔ ماشین و تأسیس کارخانجات هم برای همین منظور است . جای شك نیست که هنر و صنایع دستی در قرون مختلفه در ایران طرف توجه بوده و شاهکارهای ایرانیان در این خصوص خیره کنندهٔ انظار است و در این دوره بواسطهٔ ایجاد هنرستانها نهایت مابین امر توجه شده و میشود ولی آنچه مخصوص این عصر است و نظیر آنرا در اعصار سابق کمتر توان یافت تولید محصولات صنعتی بوسیلهٔ ماشین و ایجاد کارخانه‌های سنگین برای این منظور است . این صنعت در دو قرن اخیر در اروپا و آمریکا نهایت ترقی را کرده و یکی از علل پیشرفت آنهاست که مواد خام را بنیمب ازان تبدیل کرده بازارهای عالم را در دست گرفته اند . مثلاً مادهٔ ذی یک قرن و نیم اخیر که پیشرفت صنایع و ایجاد کارخانجات در اروپا دیده را خبره میگرد زمانداران ما توجیبی باین مسائل نداشته اند و چون معتبرین ایرانی منوجه این امر گشته و خواستند کارخانه‌هایی ایجاد کنند مصارف و کارشکنی بیگانگان گشتند منجمله میرزا علی حسام امین الدوله در حدود ۱۳۱۷ قمری کارخانهٔ قندسازی در کهریزک (جنوب طهران) تأسیس نمود و قند ممتازی بعمل آمد ولی طولی نکشید که در اثر رقابت بیگانگان آن کارخانه از کار افتاد و حدیب مرحوم امین الدوله بی نتیجه ماند . همچنین اسما و صنایع بعضی از کارخانه‌هایی که در آن اوقات تأسیس شد و در اثر بی تحریرگی مؤسسين و عدم مساعدت دولت و رقابت بیگانگان بسته شد . پس باید گفت که فقط در این عصر است که ایران توانست دارای کارخانه‌های نالسنه مهعی گردد . محدود کردن واردات و وضع قوانین برای پیشرفت امور صنعت ، مساعدت دولت با مؤسسين کارخانه‌ها موجب شد که در اندک مدتی چندین کارخانه در اطراف کشور برپا شود . از همه مهمتر آنکه دولت مستقیماً چند کارخانه تأسیس نمود تا هم که یکی با اقتصادیات

مملکت شده باشد و هم سرمایه‌های افراد گردد. ثالثاً نتیجه در تعقیب تشویق دولت و متوجه شدن افراد با اهمیت صنایع سا با بیان سال ۱۳۱۴ - ۲۶۲ شرکت صنعتی تأسیس گردید.

کارخانه‌هایی که از طرف دولت تشکیل شده از این قرار است:

۱ - کارخانه قندسازی کهریزک	تاریخ تأسیس	آبان ۱۳۱۱
۲ - کرج	آذر	۱۳۱۱
۳ - ماهی	مهر	۱۳۱۱
۴ - ورامین	آبان	۱۳۱۳
۵ - مرودشت	مهر	۱۳۱۴
۶ - ساه آباد	مهر	۱۳۱۴
۷ - آبکوه (نردیك مشهد)	آبان	۱۳۱۵
۸ - میامندو آب (آذربایجان)		۱۳۱۵
۹ - کارخانه سیمانسازی (نردیك حضرت، مدالعهظیم)		۱۳۱۲
۱۰ - کورد (درشیرگاه مازند)		۱۳۱۲
۱۱ - گودرز (دزطهران)		۱۳۱۲
۱۲ - اساع چوب		۱۳۱۲
۱۳ - چای سازی در لاهیجان		۱۳۱۱
۱۴ - کارخانه حریر بافی در چالوس		۱۳۱۳
۱۵ - چوب سازی در بهشیر		۱۳۱۴

اما تعداد شرکت‌های صنعتی و کارخانه‌های شخصی که در اطراف ولایات تا

آخر سال ۱۳۱۴ دریا گردیده از این قرار است:

تعداد	نوع کارخانه
۱۴	۱ - کارخانه نجاری (بسه)
۵	۲ - ریخته‌گری و بافندگی شخصی

تعداد	نوع کارخانه
۱۱	۳- کارخانه نوح حیاطی
۶	۴- کرم سازی
۱۱	۵- اجاری و تخته بری
۱	۶- هیدرو فیل سازی
۱۳	۷- توتون و سیگار
۳	۸- وا کس سازی
۶	۹- روغن کشی
۳	۱۰- قوطی و حللی سازی
۱	۱۱- بندپویش و قیطان
۷	۱۲- صابون سازی
۱۰	۱۳- کش بافی و خود آب بافی
۷	۱۴- چرم سازی
۱۵	۱۵- آرد و کاروبی
۱	۱۶- کیمسه بافی
۱	۱۷- لاستیک سازی
۱	۱۸- عطر سازی
۱	۱۹- صابون سازی
۲	۲۰- ورشو و بیگلر سازی
۳	۲۱- کفش سازی

برای در یب یک عدد از صنعتگران قابل در تحب نظر اداره کل صناعت مدارس
مختلفی تأسیس گردیده که از آن جمله است مدرسه رنگرزی در طهران ، مدرسه
صنایع قدیمه (مینیا تور ، تذهیب ، کاشی سازی ، در بافی و غیره) و مدرسه صنایع
جدیده (موزائیک ، نقاشی ، اجاری و غیره) هرستان سوان (در طهران) هنرستان
سیر و شیراز

بانك فلاحتی وصنعتی

برای پیشرفت امور فلاحتی و مساعدت با صاحبان املاک و توسعه عملیات آنها در مہم شهریور ۱۳۰۹ قانون اجسارۃ تأسیس بانک فلاحتی بتصویب رسید و طبق آن وزارت دارائی مجاز گردید کہ ہر سال مبلغی کہ کمتر از پانصد ہزار تومان باشد برای تشکیل بانک فلاحتی بانک ملی بردارد و با این سرمایہ شعبۃ مخصوصی در بانک ملی برای فرض دادن بارہا فلاحت تأسیس شد مدتی بانک ملی ایسکار را استحمام میداد و چون ہر سال بواسطۃ ایجاد کارخانہہای صنعتی و توسعه عملیات فلاحتی اہمیت بانک مسئل فلاحتی و صنعتی بیشتر محسوس میگردد در ۲۱ خرداد ۱۳۱۲ اجسارۃ تأسیس بانک فلاحتی و صنعتی مستقل با سرمایۃ بیس ہیلیون ریال بتصویب مجلس رسید و در ۱۷ تیر همان سال اعلیحضرت ہمایونی بانک مذکور را افتتاح کرد و در حضور ملوکاژہ اولین سنگ بنا گذاشتہ شد و ہم در آن سال معورانی حسب اعطائہ اعتمادان فلاحتی و خرید ماشین آلات و کمک بمؤسسات صنعتی پیش بینی شد و در شهریور ۱۳۱۳ قانون تشکیلان بانک فلاحتی و صنعتی وضع شد و در آن تاریخ بانک تأسیس شد کشتہای تولید کنندگان پرداخت و در بسیاری از شرکنا ہا مستقر کہ تولید کنندگان چای در لامیجان ، لاکان ، چرمسازى خراسان ، شرکب سہامی بونون شرکب حلر شیراز ، میکدہ ، ہوعان ایران ، شرکب فلاحتی خورستان ، صادرات نمک و غیرہ مشارک ہودہ ، ہمچنین در شرکنا نمیکہ حسب معاملات بخاری با ممالک خارجہ تأسیس یافتہ (از قبیل شرکب سہامی ہرگری و پستہ و پسم و بوس ، واردات فند و شکر ، صادرات برنج ، ادریسہ ، قماش) و شرکبہای تجاری (شرکب سہامی بخاری خراسان ، حمل و نقل خراسان ، آبوزرہ ، شرکب سہامی فارس و سوز ، کالا ، شرکب ہاشینہای فلاحتی) شرکب ہای کمک و مساعدت بہ بررگران (شرکب سہامی محصولات فلاحتی طهران ، شرکب برای کمک مدعاقیں ہرودش ، شرکب فلاحتی سیستان) و غیرہ مشارک کردہ است از ہمین چند سطر ، نحوی معلوم میشود کہ بانک فلاحتی و صنعتی خدمات

مهمی اقتصادیات کشور کرده و گذشته از مشارکت در شرکتهای واسطه دادن قرضهها باعث پیشرفت صنایع و عیالجت گردیده است .

بانك مدكورشركنى است تجارى وچنانكه درفوق اشاره شد سرمایه سهامى آن بالغ بر دویست میلیون ریال بوده ودرقانون مودحهٔ ۱۳۱۴ مبلغ ده میلیون ریال سرمایه بانك افزوده گردید وطبق قوانین ومقررات دیگر مساعدت های وسایل بوجهی پیش بینی شده که برای احتیاجات شرح آن درمیهنگذیریم

این بانك که سرمایه آن اکنون بالغ بر دوازده میلیون و پانصد و هشتاد و شش هزار ریال است جزء تشكیلات وزارت جنگ است وتأسیس آن هم برای رفع حوائج داخلی وزارت مذکور میباشد واز این سبب نمیتوان آنرا شركت تجارى دانست معذلك در بعضی از شرکتهای سهامی وشريك است

بانك پهلوی

برای خدمت با افراد که در هنگام تنگدستی محتاج بقرصه میشوند در تاریخ دهم آبان ۱۳۰۵ شمسی قانون احصاء تأسیس مؤسسهٔ رهنی از محل وجوه تعاعد وضع گردید . این مؤسسه که یکی از شعب بانك ملی است در مقابل حقوق الحفاظهٔ محتصری (صدی نه در سال) که از احساس منقول قابل فروش دریافت می داند حاجت وامجوایان را تا حدود چهارصد تومان برای هر وامجوای بر آورده آن ها را از پرداخت سود بصرافان بی نیامی سازد .

مؤسسهٔ رهنی

درمهرماه ۱۳۱۶ بواسطهٔ پیشرفتی که در اوضاع صنعتی و تجاری کشور در این چند سال حاصل گردیده حسب الامر اعلیحضرت ادارات تجارت وصنایع تبدیل بودار بجایه های تجارت وصناعت گردید

تأسیس دوزار تخانهٔ جدید

یکی از مهمترین منابع برود ایران معادن نفت است - در تاریخ ۱۹۰۱ میلادی که مطابق با ۱۳۱۹ قمری است دولت وقت امتیاز معادن نفت ایران را (بعبارت آذربایجان ، گورگان

شرکت سابق نفت انگلیس و ایران

۱- برای اطلاعات کافی رجوع شود به گزارش سالنامهٔ بانك عیالجتی وصنعتی یعنی او اطلاعات حتی مأخوذ از گزارش سال ۱۳۱۴ آن بانك است

ماریدران و جرابان) به ویلیام داریسی واگذار کرد و پندرینج کمپانی نفت انگلیس
و ایران تشکیل گشت

بموجب این اعتبار بیش از سی و سه هزار فرسنگ مربع (۵۰ هزار میل
مربع اراضی نفت حیران در مقابل بسنهر از لیره بعد و بیست هزار لیره انگلیسی
سهام و شش درصد سهام خالص که کمپانی متعهد شد بایران بپردازد به بیگانگان
واگذار گردید

چون دورهٔ بیست و پنج سالهٔ ایران فرا رسید دولت بیدار کنونی روانداشت که حقوق
ایرانیان بدینگونه تضمین گردد لذا در سنهٔ ۱۳۱۱ شمسی العناء قرار دادند که در
اخبار داشت و پس از مدتی کرات در هجتم مرداد ۱۳۱۲ قرارداد جدیدی بسته شد که
بعضی از مطالب آن از این قرار است

اولاً حدود عملیات، کمپانی مکلف شد که تا تاریخ ۱۱ دسامبر ۱۹۱۸ میلادی
در حوزهٔ معین یک یا چند قطعه زمین را که مجموع سطح آن نباید از صد هزار میل
تجاوز نماید انتخاب کرده و بدولت ایران اطلاع دهد و پس از آن تاریخ، دیگر حق
بفحص و استخراب حق نفت در قطعه یا قطعه‌ای که انتخاب کرده و اطلاع داده است
ندارد دیگر آنکه حق لوله کشی کمپانی غیر اجباری است اما کن معتمد و
اسبق تاریخچه و محل‌هایی که حسب تاریخچه دارد و همچنین توابع آنها مادومست متر
مسابک کمپانی واگذار نخواهند شد بعضی عملیات کمپانی از عمیل توسعهٔ ارتباط
بمعمول، تلگرافی و غیره بدون تحصیل اجازهٔ از دولت ممکن نخواهد بود - اما
مبالغی که در مقابل این امتیاز کمپانی متعهد پرداخت آن گردید از قرار ذیل است

حل الامتياز سالانه از چهار شلینگ برای هر من نفت و پرداخت مبالغی
معادل ۲۰ درصد آنچه اضافه بر ۶۷۱۲۵ لیره بصاحبان سهام عادی کمپانی پرداخته
میشود و در هر حال مجموع حق الامتياز و مبلغ بیست درصد نباید سالانه از هفتصد
و سجاه هزار لیره استرلینگ کمتر باشد همچنین کمپانی متعهد شد که در موقع
انصاف مدت امتیاز و در صورت برکت آن بیست درصد از تقاضا بین مبالغ کل ذخائر
موجوده و مبالغ ذخائری که در ۳۱ دسامبر ۱۹۳۲ میلادی داشته و همچنین

بست در صد از تعاضل بین منافع موجودی که از طرف کمپانی نفت انگلیس و ایران در تاریخ انقضاء بحساب منقول میشود و هو خود بیانی که در ۳۱ دسامبر ۱۹۳۲ از طرف کمپانی مربوط بحساب منقول گردیده کارسازی دارد مقرراتی برای رسیدگی به حسابات پیش بینی شده است.

کمپانی برای مدت سی سال از پرداخت مالیات معاف است ولی در مقابل پرداخت وجهی را منقول شده که در پانزده سال اول نباید از دو پست و بیست و پنج هزار لیره و در پانزده سال ثانی از سیصد هزار لیره استرلینگ که متراشد راجع به سی سال دوم که منتهی به سنه ۱۹۹۱ میلادی میشود قبل از سنه ۱۹۶۳ طرفین توافق نظر خواهند نمود. دولت حق تفتیش عملیات فنی کمپانی را دارد و میتواند يك نفر نماینده معین کرده اطلاعات لازمه را تحصیل و در جلسات هیئت مدیره و کمیته‌های آن و جلسات مجمع عمومی حضور بهم رساند. کمپانی مطلع در هر از لیره استرلینگ بابت حقوق و سایر مخارج نماینده مربوط سالیانه پنجاه ساله ایران خواهد داد. کمپانی صنعتگران و مستخدمین فنی و تجاری خود را با نهادهای که اشخاص دی‌صلاح و با تجربه در ایران یافت میشود از اتباع ایران انتخاب خواهد کرد و مستخدمین غیر فنی کمپانی منحصرأ از اتباع ایران خواهند بود. کمپانی سالیانه منافع ده هزار لیره استرلینگ برای اینکه اتباع ایران در انگلستان علوم و فنون مربوط به صنایع نفت را فراگیرند تحصیل خواهد داد. مقررات مخصوصی راجع به فروش نفت لایمپ، برین و سایر نفت برای احتیاجات داخلی ایران وضع شده است. در موقع ختم امتیاز تمام دارائی کمپانی در ایران بطور سالم و بدون هیچ مخارج و قیدی متعلق بدولت ایران میگردد. هر گونه اختلاف بین دولت ایران و کمپانی بطریق حکمیت قطع و فصل خواهد شد. همچنین برای تصعیه کلی تمام دعاوی گذشته دولت ایران از کمپانی اقداماتی شده که از آن جمله است پرداخت يك میلیون لیره استرلینگ بدولت ایران. انقضاء مدت امتیاز ۲۱ دسامبر ۱۹۹۳ میلادی است و کمپانی در آخر هر سال مسیحی حق دارد که این امتیاز را لغو نماید مشروط بر اینکه دو سال قبل از آن دولت را از بی خود کتناً مطلع ساخته باشد.

در حاصه هند کرمیسوم که سرمایه شرکت سابق نفت انگلیس و ایران در
آخربال ۱۹۳۵ بالغ ۱۶۱۳۱۲۵۲۹ لیره انگلیسی و ذخیره آن ۷۶۶۵۶۲۹ لیره
بوده است

در سال ۱۳۱۵ شمسی امتیاز استخراج نفت قسمتی از شرق و

شمال شرق ایران برای مدت شصت سال بشرکت

شرکت عمومی
دولت‌آوار

امریکائی (شرکت عمومی دولت‌آوار) و شرکت‌های تابعه آن

و اگدار گشود پرنکل امتیازنامه که در بهم ژانویه ۱۹۳۷ (۱۹ دی ۱۳۱۵) تنظیم
گردیده جزء لاینجرای قرارداد است و در نهمه منضم بقرارداد خطی درسیم شده
که حدود اراضی مورد آزمایش عملیات را معین می نماید این خط از نقاط دین
عبور میکند بندر شاه ، کرد هخله ، دامغان ، خندق ، حوض میانک ، ده آباد ،
کاشن ، فهرج و ابرافشان تا سرحد - لایحه اعطاء امتیاز در ۲۷ دی ۱۳۱۵ برای تصویب
تمدیم مجلس گردید در ۳۰ دی کمسیون نهایی مجلس سوز و تصویب در دو ولایت از
ولایات شرق و پانجمال شرقی واقع در حوزهای که در نهمه مذکور است و بنا بر این
قطعه زمین بهر مساحت و وسعتی که میجواید انتخاب نماید و محصول مساحت
انتخاب شده باید از یکصد هزار میل مربع تجاوز کند و حوزة امتیاز عبارت از مساحت
قطعه یا قطععی خواهد بود که بدین نحو انتخاب شده و دولت از آن اطلاع حاصل
نموده است

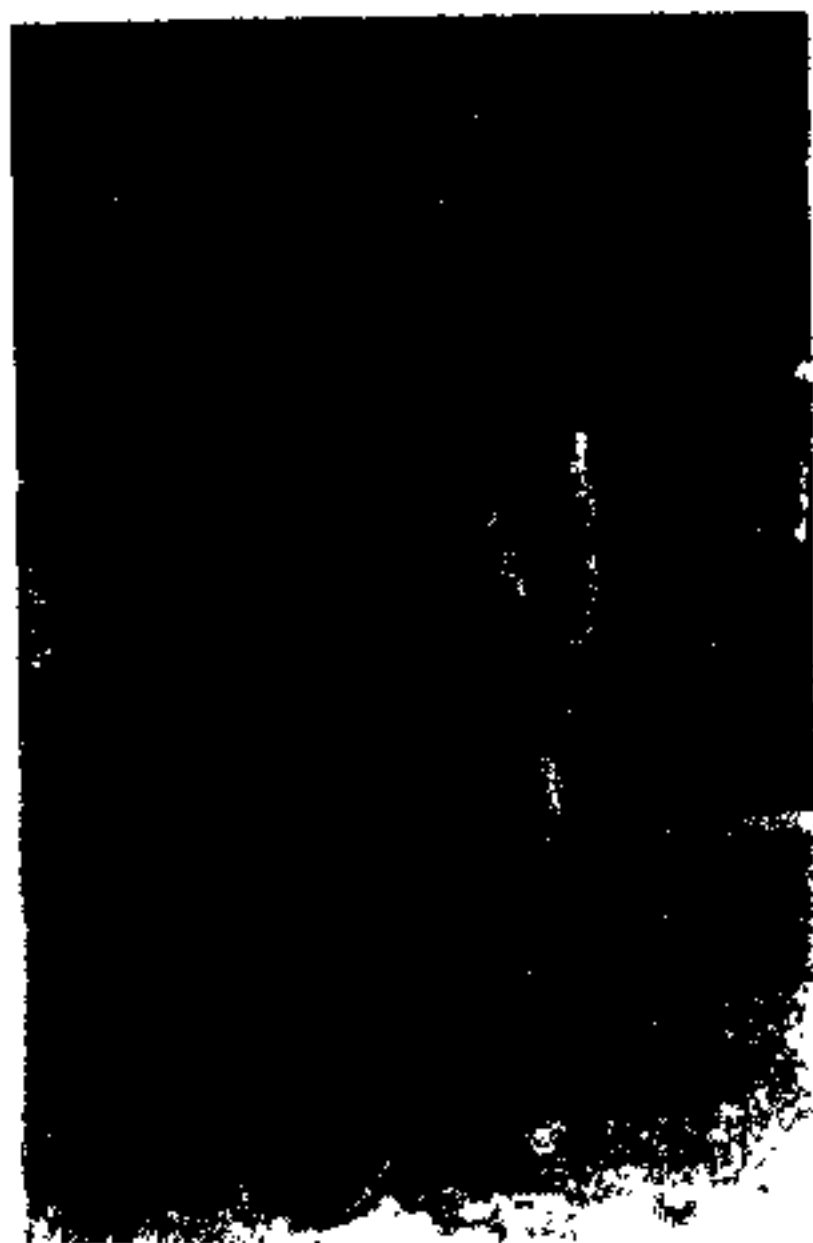
از جمله وجوهی که شرکت باید بدولت ایران تأدیه نماید یکی حق الامتیاز

سالانه است مبلغ چهار شیلیک برای هر تن نفت دیگر پرداخت مبلغی معادل تا

بیست درصد صناعی که سهام عادی شرکت توزیع میشود پس از وضع پرداخت

مبلغی معادل پنج درصد سرمایه که از طرف شرکت در ایران نگار افتاده و سهام

۱ - بموجب اقدامات مجلس شورای ملی و دستمای مردم ایران شرکت سابق نفت انگلیس
و ایران در اسفند ۱۳۲۹ ملی اعلام گردید و در آغاز سال ۱۳۳۰ توسط دولت از شرکت سابق
خطی بدگرید و بندر جرم مورد شرکت بدست متخصصین ایرانی واگدار شد و در سال ۱۳۳۲ برای
استخراج و صدور نفت ایران ، دولت ایران ماکسیمیوم وارد گفتگو گردید و بر طبق قرارداد
مصلی کسرسیوم نگار استخراج و صدور آن صادر نموده است

«علیحضرت رنبا شامدر اوایل سلطنت»

عادی شرکت توزیع گردیده و شاید ارسیند هر از لیره تجاوز نماید . مجموع
 مالی که برای هر سال مسیحی از طرف شرکت تأدییه میشود هیچوقت از حدود
 ذیل کمتر خواهد بود

- ۱- پس از چهار سال و نه ماه از تاریخ تصویب تا پنجاه سال سالیانه سینه هر از لیره
- ۲- از به سال و نه ماه از تاریخ تصویب مالیانه پانصد هر از لیره ،
- ۳- از سیزده سال و نه ماه پس از تاریخ تصویب تا آخر مدت امتیاز نامه شصت
 هر از لیره

تعهدات دیگری هم شده است که برای اختصار از شرح آن در میگذریم .
 دولت ایران با شرایط خاصی در سال ۱۳۱۵ امتیاز لوله کشی
 امتیاز لوله کشی نفت غیر انحصاری نفت را به شرکت امریکائی لوله نفت ایران
 برای مدت شصت سال از تاریخ تصویب قراردادها گذار کرد و در انصاء مدت امتیاز
 کلیه دارائی شرکت متعلق بایران خواهد گردید شرکت در مدت ۳۰ سال از
 پرداخت مالیات معاف و در عوض برای هر تن نفتی که حمل می نماید سه «پنس»
 دولتی تأدییه خواهد نمود .

فصل پانزدهم

تسطیح طرق و شوارع و ایجاد راه آهن

حای ٹک نیست کہ یکی از وسایل مهم آبادی مملکت و پیشرفت مجازں ، حتی استقرار امنیت در سرتاسر کشور ایجاد طرق و شوارع است و از این جهت از قدیم الایام پادشاهان بزرگی که در این کشور سلطنت داشته اند درسطیح راهها ایجاد طرق و ساختن پلها کوشش زیاد نموده اند مناسبانه در قرون اخیر اقدام مهمی برای ایجاد راه شده بلکه اکثر طریقیکه در زمان صفویه آباد بوده بواسطه افعال رهامداران وقت خراب گردیده ، از اینجهت لطمه بزرگی بتجارت و حمل و نقل مالالتجاره در داخله کشور وارد آمد و گاه اتفاق می افتاد که هر از هاهوس از قحطی باب میشدند در حالیکه در بعضی اوقات دیگر ایران اوراق خریدار نداشت و بواسطه سودن راه یا گرانی کرایه حمل و نقل میسر نمیشد مجموع خطوط عراق و ایران قبل از کودتا از چهار هزار کیلومتر تجاوز نمیکرد و یک قسمت از این خطوط هم که طبیعی بوده هیچگونه مرمتی در آن سموده نبود حمل مالالتجاره بوسیله حیوانات باری یا توسط عرابه بعمل می آمد مسافرین بوسیله حیوانات و گاهی با کالسکه ، درشکه ، دیلیجان و گاری پستی مسافرت مینمودند

خطوط شوسه ایران عبارت از چند رشته بود که اغلب آنها بدست خارجیان اداره میشد . اختیار راه شوسه رشت تا طهران و قزوین تا همدان و همچنین راه حلما تا تبریز را روسها داشتند و راه طهران تا قم تا سلطان آباد در دست برادران لنگ انگلیسی بود . اختیار راه شوسه ساحگیران بمشهد را یک شرکت ایرانی داشت . غیر از این خطوط و راه حر مشهر تا اصفهان و نوشهر تا شیراز راه شوسه دیگری در ایران موجود نبود .

پس از کودتای پهلوی شاه معطوف باین مسئله مهم یعنی ایجاد طرق و شوارع و مرمت و تسطیح راهها گردید

در آبان (عقرب) ۱۳۰۱ شمسی از طرف مقام وزارت جنگ بعموم حکام و مأمورین صفحه جنوب تلگرافی مختیره شد تا در تسطیح معابر و طرق اقدامات سریعی نمایند و سال بعد شروع ساختن و شوسه نمودن راههای مارندران گردید. در ۱۳۰۳ راههای صبا العمود آذربایجان تسطیح شد و در همان سال در خوزستان شروع بساختن طرق و شوارع جدیدی نمودند. در تیر ۱۳۰۴ قانون ساختن چهاررشته راه شوسه در اطراف بندر گز تصویب شد و از فروردین ۱۳۰۵ شروع بساختن و تسطیح راه حرم آباد و حرم شهر نمودند و بتدریج آلات و ادوات راهسازی که دولت از خارجه اکتیاف نموده بود وارد گردید و بیش از پیش در ایجاد طرق همت گماشته شد چنانکه در مرداد ۱۳۰۵ راه سمنان تسطیح گردید و در ۱۹ همان ماه راه شوسه مارندران افتتاح شد. سان بعد شروع بساختن کلیه خطوط کردستان شد. در ۱۳۰۷ اقدام بتسطیح راه باجگیران و قوچان نامشهد شد و شروع ساختن راه دشت نامشهد سر (بابل سر) گردید. و در هفتم آبان ۱۳۰۷ مراسم افتتاح راه خرم آباد بندر فول در حضور اعلیحضرت همایونی بعمل آمد.

چون مسئله راهسازی روز بروز بیشتر طرف توجه واقع میگشت در ۱۸ اسفند ۱۳۰۸ لایحه‌ای از طرف دولت داحق بتمکیک وزارت فواید عامه سابق بوزارت اقتصاد ملی و وراثت طرق و شوارع تقدیم مجلس شورای ملی گردید و در ۱۷ همان ماه تصویب رسید و بدین طریق امور مربوط براههای ایران محمول بیک وزارتخانه مستقلی بایک بودجه معین و اعضاء کارآموده شد.

شرح راهسازی و اقدامات وزارت طرق و شوارع نهایت مفصل است و همینقدر میتوان گفت که در کلیه نقاط ایران اقدامات جدی و مؤثری برای ارتباط شهرها و بلوکات و قری بعمل آمد. در اردیبهشت ۱۳۰۹ پل سمید رود بین رشت و لاهیجان از طرف دات ملوکانه مفتوح شد و در ۱۳۱۴ مراسم افتتاح راه بین بندر لنگه و بوشهر

تسطیح طرق و شوارع و ایجاد راه آهن ... ..
 بعمل آمد و در همان سال شروع به ساختمان راه‌شدن و خلیج‌ها شد و تسطیح بسیاری
 از جاده‌های فرعی خاتمه یافت .

حالا تا ابتدای ۱۳۱۴ خطوط شوسه ایران بالغ بر بیست هزار کیلومتر
 گردید این نکته قابل توجه است که اغلب از این خطوط از گرده‌های مرتفع
 عبور میکند که ارتفاع بعضی از آنها از هزار یا دو هزار متر متجاوز است و مهم‌ترین
 آنها **گندون** است که سه هزار متر ارتفاع دارد و از مرتفع‌ترین گرده‌های
 عالم بشمار است .

کلیه این راه‌ها از روی اصول علمی ساخته شده و وسائط نقلیه با کمال سهولت
 از آن عبور و مرور مینمایند

در بسیاری از این خطوط ساختن تونل به خوبی میسر می‌شود و اکنون چند تونل
 در خطوط خرم‌آباد و دزفول و شاه‌آباد و عیلام ساخته شده که طول هر یک از آنها
 بالغ بر شصت متر است همچنین مشغول ساختمان تونل عظیمی بطول ۱۸۸۰ متر
 در راه چالوس می‌باشند و تونلهای کوچک دیگری در بعضی از خطوط ساخته شده
 است خطوط شوسه ایران کلیه شهرها را بیکدیگر متصل ساخته و سایل حمل و نقل
 مال التجاره را نهایت آسان نموده است .

در ضمن اینها طرق ساختن پلهای فلزی، بتونی، سنگی و آجری طرف توجه
 واقع گشت و در بسیاری از نقاط پلهای محکمی بنا گردیده ساختن پلهای چوبی
 موقوف شد . طول بعضی از پلهای فلزی از صد متر متجاوز است مثلاً طول پل آهنی
 سعید رود ۱۵۳ متر - پل چالوس ۱۴۰ متر - پل محیل ۱۳۷ متر میباشد اما پل
 عظیم اهورا که در روی رود کارون ساخته شده دارای ۵۰۱ متر طول و ۹ متر عرض
 است. مرتفع‌ترین نقاط بنای این پل چهل متر است و کشتیهای رود کارون میتوانند
 سهولت از زیر طاقهای آن عبور کنند ، این پل عظیم دارای هفت چشمه‌ها است سه
 چشمه وسط دارای ۴۹ متر عرض است و دو چشمه که در طرفین چشمه‌های وسط واقع
 شده یکی ۱۳۵ متر و دیگری ۱۳۶ متر است . چشمه‌های طرفین پل ۲۰ و دیگری
 ۱۲ متر است - در طرفین پل ستونهای بلند از دور مشاهده میشود و اربالای این

سنون‌ها نورافکن‌های قوی نام‌ساخت ریادی راه‌ها را روشن می‌نماید .

با ابتداء سده ۱۳۱۵ هجری قمری ، دروست وسی و پنج پل بتوسی مصالح و فلزی ساخته شد و پس عازیان و میان پشته و بند پهلوی دوپل متحرک را گردیدند است بیش از یک هزار و دوست و بیست پل تمام سنگی و پل سنگی سقف آجری و ۳۴۵ پل آجری و عده کثیری پلهای کوچک روستائی باشدند است همچین

« پل فلزی، اهواز »

اقدامات لازم برای تعمیر و مرمت پلهای معروف قدیم از قبیل پل دختر (بین ریجان و میانه) پل مشهور سی‌سه چشمه ، پل خواجوی اصفهان شده است. همان‌طور که هر سال بر طول خطوط شوسه افزوده میشود تعداد پلها هم زیادتر میگردد
برای پیشرفت امور راه سازی و تسریع در کار ۱۶ اداره و نواحی معینی در سراسر کشور تأسیس شده که هر يك از آنها بحطوط و قسمت‌های مشخص و قطعات معین تقسیم گردیده است .

راه آهن

بیش از هفتاد سال است که مسئله کشیدن خط آهن در ایران مطرح گردیده است ولی اجرای این منظور قبل از از کودتای ۱۲۹۹ بنظر محال می آمد چه با فقر و پریشانی ملت ایران و تهی بودن خزانه دولت و کشمکشهای سیاسی ساختن راه آهن یا سرمایه ملی خیال بی اساسی بیش بود و از طرف دیگر دادن امتیاز باشخاص و شرکت های بیگانه روسی، انگلیسی، فرانسوی، آلمانی مصادف با اشکالات مادی و سیاسی گردیده بجائی منحصر شد تاریخچه این امتیازات و شرح علل و جهاتی که صاحبان امتیاز موفق با اجرای عمود نگردیدند معصل است و ذکر آن در این فصل بی مورد نظر می آید خلاصه آنکه با تمام این کشمکشها خط آهنی که قبل از کودتا در ایران وجود داشت صادرات بود و آنرا از خط آهن تهران بحصرت عبدالعظیم طول این خط قریب ۷ کیلومتر است و آن را عسیر نواتال فرانسوی که در سنه ۱۳۰۰ قمری امتیاز خط آهن رشت و طهران را گرفت شروع نمود، پس از او راه آهن مذکور در دست شرکت بلژیکی و خط آهن و تراموای در ایران قرار گرفت. خط آهن دیگر رسته ای بود بطول شانزده کیلومتر بن محمود آباد (ساحل جنوبی بحر حرر) و معادن آهن آمل این رشته را حاج محمد حسن امین دارالضرب اصفهانی در سال ۱۳۰۸ قمری ساخت ولی بروی از کار افتاد اما امتیاز خط آهن حلما و سریر و صوفیان تا شرفخانه را بانك استقرایی روس در سال ۱۳۲۱ قمری بدست آورد و آنرا در سال ۱۳۳۴ قمری عملی کرد. طول کلیه خطوط آهن آذربایجان بالغ بر ۱۹۸ کیلومتر است چنانکه ملاحظه میشود قبل از نهضت عظیم کنونی خط آهن مهمی در ایران وجود نداشت و مختصر خطی هم که ایجاد گردید بیگانگان ساخته و اداره میکردند و هیچگاه تصور بصورت درست تر ایران بنا سرمایه ایرانی دولت وقت موفق کشیدن خط آهن نکرد.

اقدام این امر حلیل که سالهای متمادی آرزوی ایرانیان بوده در این عهد فرخنده عملی گردید و از همان سال اول کودتا، ایجاد راه آهن در سرتاسر ایران

منظور بطر شاهنشاه واقع گشت و کمیسیونهایی در وزارت فواید عامه تشکیل گردیدند مسعول مطالعه شدند در حراد ۱۳۰۴ شمسی قانون انحصار قند و شکر وضع گردید تا عواید آن صرف ساحن راه آهن گردد و در همین همان سال مقرر شد که توسط یکمهر متخصص آهن یگانی نقشه معدناتی راه برداشته شود و در اسفند ۱۳۰۵ قانون ساختن راه آهن از خورموسی (بندر شاهپور) به بندر گر بتصویب مجلس رسید مطالعه نقشه برداری ادامه داشت تا اینکه در ۱۳۰۷ اداره راه آهن منحل گردیده و با سندیکای آلمانی قراردادی بسته شد تا امر نقشه برداری را خاتمه داده قسمتی از راه را بسازد سندیکای مذکور تا ۱۳۱۰ مسعول نقشه برداری و ساحن راه بود ولی چون تعهدات خود را احرا نکرد دولت در نظر گرفت که خود سیله وزارت راه عهده دار ساختن راه گردد تا بالاخره در سال ۱۳۱۲ با شرکت کامپانیس قراردادی منعقد شد و ساحن بهیله راه ناممحول گردید

راه آهن ایران یکی از شاهکارهای عظیم و فنی عصر حاضر است و اگر بخاطر آوریم که ایران کشور است کوهستانی و راه آهن از میان تپل های طولانی متعدد بالای گردنه های بلند از روی تپل های بلری عبور میکند رحمانی که در ایجاد این راه کشیده شده بجنوبی معلوم میگردد و ساحنمان خط به فیهط مطابق آخرین سیستم است بلکه با استحکام و عظمت دارای ریسانی و طراف است

خط شمال از بندر شاه در ساحل جنوب شرقی بحر حرد شروع میشود و از میان دشت و جنگل گذشته به شهر سازی میرسد سپس از دره تنگ «تالار» عبور نموده و از گدوگ هیروز کوه که دارای ۲۰۱۰ متر ارتفاع است گذشته و حلقه حراز و در این را طی کرده به ایستگاه عظیم وریسای طهران میرسد.

اما خط جنوب از بندر شاهپور شروع شده و تا صالح آباد از میان دشت و از روی پلهای متعدد آهنی و بتونی که از همه مهمترین عظیم کارون است عبور مینماید سپس وارد قسمت کوهستانی شده و از تپلهای متعدد و نقاط مرتفع عبور کرده وارد دشت مرگری میشود و در سال ۱۳۱۸ تکلی اتمام خواهد یافت.

لوکوموتیوهای کوهستانی ، قطارهای محکم و مجلل ، بناهای باشکوه ،

تسطیح طرق و شوارع در ایجاد راه آهن
ایستگاههای رینا ، آب انارها ، تلمونما و سیمهای مخصوص تلگراف مرونق و
جمال این خط عظیم ورینا امروده است .

«پل ورساک»

کیلومترهم درقسم جنوب ریل گذاری شده که جمعاً زیاده از ۷۹۷ کیلومتر از
تمام مسافت ۱۳۸۷ کیلومتری بین بندر شاه بامندرسا هبزر ساخته شده و بهمین جهت
قطر ورینا ۵۹۰ کیلو متر باقی است که ساختمان آنهم با کمال حدیب و نظم در
جریان می باشد .

سی ام بهمن ۱۳۱۵

مصائب خط شمال در
میان شوی و ضعف کلیه
اعمالی طهران مراسم
افتتاح راه در حضور
سازنده شاه و والاحضرت
همایون ولایتعهد و
ارکان دولت و رجال
مملکت بعمل آمد

در آن روز تاریخی
از طرف وزارت راه
تلفی ایراد گردید
که خلاصه آن از
اینهراست

«گفته از
ساختن خط شمال که
طول آن ۴۱۶ کیلومتر و
دریست عمر تمام شده
است بیس از ۳۳۶

« تا کنون آنچه بمصرف ساختمان این خط رسیده است صرف نظر از قسمت بهره برداری و خریدن وسایل نقلیه راه آهن معادل ۸۱۰۵۸۸۵۰ ریال است شماره پلهای سردک این خط که طول هر یک از آنها ۱۰ متر زیادتر است ۶۰۸ عدد و بطول ۴۶۰۰ متر می باشد و ۶۴ تویل عمده غیر در این خط ساخته شده که جمعاً بطول ۲۳۴۶ متر میباشد - ایستگاه طهران که هنوز ناتمام است دارای پوست دستگاہ بناهای مختلف مهم برای گلخانه ها و تأسیسات دیگر خواهد بود . . . جمع مخارج ساختمان ها و کلیه ماشین آلات مختلف ایستگاه طهران معادل هشتاد و نهم میلیون ریال است »

از آنجا که ساختمان خط جنوب را از طرف طهران هم آغاز کرده اند در هر ماه ۱۳۱۶ این رشته به قم وصل گردید و مراسم افتتاح آن بعمل آمد

۱- در سال ۱۳۱۷ راه آهن شمال و جنوب در ایستگاه سعید چشده (پوروه) مسکن بگری اعمال یافت طول راه آهن سراسری ۱۳۹۶ کیلومتر و عرض آن ۱۴۵۳ میلیمتر و ۱۹۰ ایستگاه در طول راه آهن سراسری ساخته شده که از طراحيويت به دست تقسیم شده اند از سال ۱۳۱۸ ساختمان مدرسه حضا آهن شرح زیر شروع گردید : راه تهران مشهد - راه تهران به تبریز - راه قم با مارک - راه تهران مشهد شاهزادگان تهران به تبریز تا میانه ساخته شد و قریباً به تبریز اتصال خواهد یافت و راه آهن قم با مارک تا کاشان در سالهای آخر پایان یافت و فعلاً ایران متجاوز از دوهزار کیلومتر راه آهن دارد

فصل شانزدهم

پست، تلگراف و تلفون

پست
قبل از پیدایش دولت مقتدر کنونی اوضاع پست بدو خوب
محتمل بود یکی نبودن راههای اتوموبیل رو و دیگر ناامنی
طریق و شوارع بهترین وسایل حمل و نقل محمولات در بعضی از طرق پستی عذارت
بود از گاریهای شکسته که در هر چند فرسنگ اسبهای حسنه آنها را در دیگر اسبهای
مانوان مبادله مینمودند اکثری از خطوط مهم از این گاریهای شکسته هم مجرور
بوده و مراسلات بوسیله اسب و شتر یا توسط قاصد پیاده حمل میشد. حد سالهاست
که قاطعان طریق حتی نزدیک دایمخت یا دیگر شهرهای مهم مجرور را بگاریهای
پستی زده و اسبها بعضی را زده مراسلات دولتی و مگایب بخار و سایر افراد را
را صایع می ساختند و گاه هم مسافرین و سوارچیان و اعلامان مسدود بعمل می رسیدند

۱ - از جمله اقدامات میرزا تقی خان امیر کبیر تأسیس چاپخانه بود که افراد اغالی از آن
استانده میگردید در سنه ۱۲۶۷ هجری (۱۲۳۰ شمسی) خزانه دولتی چاپخانه پیاده نهادند
از طهران به بعضی ارتباط مهم کشود و بسیار میگذشت در ابتدا اداره چاپخانه جزو وزارت
علوم و وزارت دربار بود در سال ۱۲۸۸ (۱۲۵۰ شمسی) میرزا آسودگان که در وقت ناصر شاه
از دین عهدمدار آن اداره شد و برج فانی برای احزاب حمل مراسلات و اخبار همین بود
در ۱۲۹۰ هجری (۱۲۵۲ شمسی) چاپخانه ایران دارای مستشار خارجی گردید و دست همکاری
این طهران و بعضی ارتباط معمول شد و بالاخره ایران داخل در اتحاد و علی دست گردید و نا
بسی از دول رابطه پستی ایجاد شد در آن اوقات مستشار ایران باخاره داده می شد و
مستشار خارجی مستاجرین را راهمائی میگردید ازوم بوده مؤسسان رسمی و پنداری ملل
مطهر اندین شاه را محصور ساخت که در سنه ۱۳۱۸ (۱۲۷۹ شمسی) پستخانه را اداره دولتی
مستقلی باید دولتی بعد امیر مست ادارت گمرکات که دارای مستشاران بلژیکی بود و آنگاه
گردید در سنه ۱۳۲۵ (۱۲۸۶ شمسی) قانون پست از سوی مجلس گذشت و سال بعد بطاقتنامه
اجرای آن قانون تصویب رسید

ولی لا اذ اینگیری و ما بعد از آن وقت ، مردمانی از صاع کشور ، بودند راههای اتوموبیل
رو ، ناامنی طرق و شوارع از صاع پست را تکلی محتمل نموده بود

در مستقام بواسطة مسدود شدن راهها از طرف مدتها مأمورین پست در راه زیست کرده و بمقصد نمیرسیدند .

ایجاد امنیت در سراسر کشور ، قلع و قمع اشرار ، تسطیح طرق و شوارع و ساختن راههای جدید اتومبیل رو که در فصول گذشته بدان اشاره شد امر و موضوع آن گردیده که در اسرع اوقات تا کمال نظم و ترتیب و بدون گزند و آسیب مراسلات و محمولات پستی به وسیله اتومبیل بمقصد برسد

طول طرق پستی که در سال ۱۲۹۹ بالغ بر ۱۷۹۹۰ کیلومتر راه بوده (که اغلب قابل عبور گاری هم نموده است) در انتهای سال ۱۳۱۴ به ۲۴۸۶۵ کیلومتر رسیده و این خطوط نه فقط شوسه و قابل اتومبیل رانی است بلکه هر سال برای نگهداری آنها و پاک کردن برف و غیره بهایب اعتماد میشود قسمی که در روستاها و نایبستان اتومبیلهای پستی از گردنههای صعب العبور و دشتها و بیابانها تا کمال سهولت گذشته بمقصد میرسد همچنین تعداد تأسیسات پستی و تلگرافی که قتلار کودتا بیش از ۴۸۹ مؤسسه بوده اکنون به ۱۰۶۵ رسیده است

پست ایران با پستهای هوایی کشورهای همسایه مربوط و همدمی منظم است که در موقع معین و در اسرع اوقات بندهای پستهای مذکور رسیده و مراسلات بمقصد ارسال میشود

تلگرافی تا سیم
مجموع خطوط تلگرافی ایران قبل از کودتا بالغ بر ۱۰۸۲۴ کیلومتر بوده ولی کلیه این خطوط متعلق به دولت ایران

۱ - در سنه ۱۳۰۴ شمسی مؤسسه یونکرز آلمان متقبل حمل مراسلات هوایی در خطوط عهدی ایران گردید ولی سببانی در سال ۱۳۱۱ مؤسسات مذکوره اداره خود را در ایران متحمل کرد ولی در رابطه پست ایران با پستهای هوایی خارجه چنانکه در متن گفتیم برقرار است

۲ - تأسیس تلگراف در ایران ارسال ۱۲۲۴ قمری (۱۲۳۶ شمسی) است که برای آرمایش بکرفته سیم بماصله یک کیلومتر از عمارت سلطنتی تا نواحی لالهزار کشیده شد سال بعد شروع تکثیر سیم ارضی را بنام تبریز شد و در ۱۲۷۶ (۱۲۳۹ شمسی) تلگراف خانه حراء وزارت علوم گردید و در تاریخ در بسیاری از نقاط و امتداد سیم تلگراف اقدام شد ارسه ۱۳۸۰ (۱۲۴۳ شمسی) اختیار بعضی از خطوط تلگرافی به کمپانی هند و اروپا واگذار شد

اداره تلگرافی ارضی تا سال ۱۳۳۸ قمری (۱۲۷۸ شمسی) به یکی از رجال حاکم محول میشد و بطور مقاطعة در آخر هر سال مبلغ معینی می پرداخت و از آن تاریخ این مورد موقوف گردید

پست ، تلگراف و تلفن ۶۵۷

نبود چه از سال ۱۲۸۰ قمری طبق قراردادهای مخصوص امتیاز خط جلفا به تهران -
تهران بیوشهر - تهران بمطک سیاه کوه - کرمان به بندعباس - بافق بسیرجان
و تهران بمطک را بکمپانی هند و اروپا واگذار کرده بودند و حفظ و حراست خط
تلگراف تهران بمشهد با اداره انگلیسی بود

بطور کلی ۶۵۹ فرسنگ خط تلگرافی با اداره هند و اروپا و ۱۱۴ فرسنگ
بکمپانی هند و اروپا مطابق قرارداد واگذار شده بود و بقیه که کمی بیش از ۱۰۳۱
فرسنگ بود تعلق بدولت ایران داشت .

« وزارت پست و تلگراف »

همچنین قبل از کودتا وقوع جنگ بین الملل موجب شده بود که غنائب
سرحداث ایران مسدود گردد و از اینرو تنزل کلی معایدات تلگرافی وارد آمده بود.
بنابراین اولین اقدام دولت در سال ۱۳۰۰ شمسی آن شد که برای امتیاز پست
مخابرات تلگرافی با دول همجواری در مذاکره شود در همان سال برای افتتاح
دفاتر مبادله تبریز بجلعا، استراباد بچکشلر، مشهد بطرف آباد و کرمانشاه بخاقین
که از موقع جنگ اروپا مقطوع بوده اقدامات حدی بعمل آمد . هم در آن سال

که آغاز بهضت ایران است ۱۱۷ ورسگه (۷۰۲ کیلومتر) خط تلگرافی جدید
احداث گردید

خلاصه هر سال بر تعداد تأسیسات تلگرافی و طول خطوط و تعداد دستگاهها
و پیلهای تلگرافی افزوده گشت و در سال ۱۳۱۴ طول خطوط به ۱۷۴۳۰ کیلومتر
رسید و صماً قراردادهای و مقاوله نامه های یستی بین ایران و سایر دول منعقد گشت
۱۷ فوریه ۱۹۳۲ مطابق با ۲۲ بهمن ۱۳۱۰ قراردادی راجع بانحلال اداره تلگرافی
هند و اروپا در ایران مابین دولت شاهنشاهی ایران و دولت انگلیس و حکومت
هندوستان در طهران امضاء گردید و در پنجم خردادماه ۱۳۱۱ بنصوبه مجلس شورای
ملی وصحه ملوکانه رسید

چند ماده این قرارداد در اینجا ذکر میشود .

ماده اول - دولت بریطانیای کبیر و ایرلند شمالی و حکومت هندوستان از
تاریخ اول مارس ۱۹۳۱ خطوط تلگرافی دول را :

طهران - بوشهر

طهران - راهدان (درداب)

ریاط - رابل (سبستان)

کرمان - بندر عباس

بندر عباس - هنگام

تا تمام توقفگاههای علامها و مراکز تلغومی و کلیه ملرومائی که فعلاً در طول
خطوط تلگرافی موجود و برای نگاهداری خطوط هر دوره لازم می باشد در دول
ایران واگذار نمینمایند .

۲- دولت بریتانیا و حکومت هندوستان کلیه دستگاههای تلگرافی و اثاثیه
و ملرومات دفتری را که برای بکار انداختن خطوط تلگرافی لازم می باشد بدولت
ایران واگذار نمینمایند .

۳- موافقت حاصل است که مسئولیت نگاهداری خط حورستان مسعد بمعهده

اداره تلگراف دولتی هند و اروپا میباشد .

ماده دوم - انیة تلگرافخانه‌های متعلق با اداره تلگرافی هند و اروپا که در نقاط ذیل واقع میباشد از تاریخ اول مارس ۱۹۳۶ به دولت ایران واگذار میشود :

نقاط حراء طهران - نقاط حراء شیراز - نقاط حراء یزد - نقاط حراء کرمان
 علی آباد - ده آباد - سیوند - دشت ارژن - کنار حخته اردکان - مهدی آباد - کمال
 آباد - تهرود - دولت آباد - پور

نقاط سرحدی فیره - شودگر - کهورک - سیه - دهنه - حرماک - گردی
 اداره تلگراف هند و اروپا میتواند از اول مارس ۱۹۳۶ تمام انیة دیگر خود
 که عبارت است از منازل مخصوص رئیس و نایب رئیس و بازرسان کل در طهران و خانان
 رئیس واقع در قلنک و منازل اصناف کلوب واقع در چهارراه سیدعلی در طهران و بیرون
 انیة متعلقه اداره را در شیراز و کرمان و اسمهان بفروش برساند

ماده سوم - طرفین متعاهدین موافقت می نمایند که کلیة دیون و دعاوی راجع
 بمسائل تلگرافی که تا حال بن آنها تصحیه نشده است ملغی گردد

تلگرافات بیسیم در سال ۱۳۰۳ شمسی دستگاه تلگراف بیسیم امواج بلندا
 برای احتیاجات لشکری در شمال طهران (قصر قاجار) نصب
 گردید و سه سال بعد دستگاه هر بود بودارت پست و تلگراف مهوس گناب چوز
 بوسیلة این دستگاه احراز مراکز بیسیم دنیا بواسطه شهرهای مخصوص از قبیل
 تعلیس ، آنقره اخذ می شد و لازم بود پایتخت شاهشاهی ایران مستقیماً و بلا واسطه
 با مراکز عالم مربوط گردد در سنه ۱۳۰۷ یک دستگاه تلگراف بیسیم امواج کوتاه
 اکتیاع گردید و در نجف آباد (واقع در جنوب شرقی طهران) نصب شد و در سنه
 ۱۳۰۹ رسماً شروع به محاورات با نقاط مختلفه عالم گردید - بیسیم قصر مخصوص
 ارسال تلگراف بیسیم نجف آباد خاص اخذ محاورات است همچنین در بعضی از
 شهرهای ایران یعنی در مشهد ، تبریز ، کرمانشاهان ، شیراز ، حرمشهر ، کرمان
 دستگاه تلگراف بیسیم موج بلند نصب گردیده و از آن استفاده میشود .

برای تهیه اعضاء آگاه معلوم فنی واداری پست و تلگراف
طبق تصویب سامه هیئت وزراء در آسان ۱۳۰۷ تأسیس
دبیرستان مخصوصی گردیده و مقررات خاصی برای عضویت

دبیرستان پست و تلگراف

در وزارت پست و تلگراف وضع شد - در نامه این دبیرستان عبارت از مواد تحصیلی
دولت است فارسی ، عربی ، زبان خارجه ، ریاضیات ، فیزیک و شیمی (مطابق دستور
معلمان رسمی وزارت معارف) تاریخ و جغرافیا (با اضافه تاریخ و جغرافیای فنی
تلگراف) رسم و نقاشی ، خط ، تلگراف موزن و محاسبه گرفتن تلگراف موزن با
گوشی (بدوربان فرانسه و فارسی) قوانین و نظامنامه های سننی و تلگرافی

در این دوره آسبه دیپائی برای پست و تلگراف بنا گردیده
که از آن جمله است عبارت وزارت پست و تلگراف (در
میدان سپه طهران) اداره پست (در حیابان سپه) عبارت

آسبه پست و تلگراف

بی سیم فرستنده طهران (در قصر قاجار) مرکز گیرنده بی سیم طهران (در محله آباد)
عبارت پست و تلگراف شاهی ، قرین ، همدان ، مشهد ، تبریز ، ساری

قبل از پست احمر و خط در بعضی از شهرهای مهم ایران چند
رشته سیم تلمون موجود بود و برخی از شر کتنامه اسد شرکت

تلمون

راه جلعا به تبریز و ارمنی به طهران اداره ماهیگیری لیا نازوف ، شرکت پست
انگلیس و ایران خط تلمونی مخصوصی داشتند - اداره ژاندارمری هم در راه قرین
قریب ۱۳ فرسنگ سیم کشی نموده بود که بواسطه پیش آمدن حوادث غیر مترقبه
از کار افتاد. پسرو امور تلمون ، امتداد وسط سیمها و برقرار نمودن دستگاههای
تلمونی در اکثر نقاط کشور از آن زمان این عهد است

امروز رشته های سیم تلمون در بسیاری از خطوط برقرار و پست محاورات
تلمونی بین شهرها و قصبات بار و کلیه افراد میتوانند ، کمال سهولت آن استعاده
کنند - همچنین در شهرها برای پیسرها امور تلمون اقدامات مؤثری شده است
اما در طهران آرسه ۱۳۰۲ شمسی شروع بنفشه برداری تلمون تحت الارضی گردید
و در سنه ۱۳۰۵ مؤسسه جدید برقرار و آخرین سیستم محاورات تلمونی معمول شد

احتیاجات زور افروان اهالی پارتخت نلمون موجب شد که شرکت تلفون میزان سرمایه خود را از ده میلیون به بیست میلیون ریال ترقی دهد ورشته‌های سیم که عبارت از دوهزار و کسری بود بدست‌آورد برساند و بالاخره بجای تلفونهای سابق که محتاج مراجعه بمرکز بود تلفونهای اتوماتیک (خودکار) معمول گردید و در ۱۳۱۶ لوله کشی سیمی در خیابانها و معابر حائمه یافته و مخابرات با نلمون اتوماتیک آغاز گشت.

مقایسه اوضاع پست و تلگراف در سال ۱۳۹۹ با سال ۱۳۱۴

ردیف	موضوع	سال ۱۲۹۹	سال ۱۳۱۴
۱	بودجه عواید پست و تلگراف ریال	۱۴۱۲۴۵۵۲	۳۷۱۵۴۶۲۲
۲	« « « مخارج «	۱۳۰۳۱۴۵۶	۲۸۶۱۶۱۱۰
۳	تعداد تأسیسات پستی و تلگرافی	۴۸۹	۱۰۶۵
۴	طول طرق پستی بر حسب کیلومتر	۱۷۱۹۰	۲۴۸۶۵
۵	تعداد مراسلات صادره مدخله	۴۰۱۷۹۷۲	۱۲۲۲۳۵۵۸
۶	« « « مخارج «	۲۳۸۹۸۳	۱۶۳۳۴۵۰
۷	« « « وارده اذخارجه	۵۵۸۰۶۹	۴۷۷۱۳۷۷
۸	تعداد امانات عمومی و دولتی سرویس داخله	۱۲۵۷۲۳	۲۰۲۰۹۱
۹	تعداد امانات صادره سرویس بین‌المللی	۱۵۹۲	۷۶۶۹
۱۰	« « « وارده «	۳۴۰۱	۳۹۰۳۲
۱۱	« « « باکتها و چینه‌های باقیمت داخله	۳۲۲۰	۲۳۱۲۸۸
۱۲	طول خطوط تلگرافی بر حسب کیلومتر	۱۰۸۲۴	۱۰۴۳۰
۱۳	طول سیم‌های تلگرافی بر حسب کیلومتر	۲۰۸۳۱	۲۹۲۰۳
۱۴	تعداد دستگاههای تلگرافی	۱۹۳	۵۲۸
۱۵	تعداد پلهای تلگرافی	۶۶۲۵	۱۳۸۷۲
۱۶	تعداد تلگرافات دولتی و عمومی داخله	۸۳۲۹۳۲	۱۴۱۹۰۰۱
۱۷	« « « متناوب با مالک خارجه	۳۵۵۳۱	۱۸۰۹۸۲
۱۸	« « « دستگاه فرستنده و گیرنده بر سیم	—	۳۷

ارسالنامه ۱۳۱۴-۱۳۱۵ و درارت پست و تلگراف و نلمون

داعلیچیشرت ها پوی از سران آرتش باوردیه هیس ما نیده

فصل هفدهم

تعلیم و تربیت در عصر حاضر

در عصر حاضر طرز تعلیم و تربیت نهایت تغییر کرده و بهیچوجه قابل قیاس یا ادوار سابق نیست - زامت است که ایران درازمنه قدیم عهد علم و دانش بوده و ایرانیان طر تاعلم دوست و مایل بکسب کمال هستند ولی در هیچ دور برای انتشار معلومات در میان خاص و عام ، متوجه بودن ملت با اهمیت کسب کمال و توسعه انواع آموزشگاهها و مؤسسات معارفی باین اندازه راجع کشیده نشده است برای بیداری ملت به تنها در روز بلکه تأدیری ارزش هم ابواب کلاسها و آموزشگاههای مختلفه بار است و ممکنه قابل توجه اینکه شاهنشاه اهمیت خاصی بنربیت دختران میدهد در هیچ عصری از اعصار دختران و حسواهران ما باین اندازه از معارف برخوردار نبودند

در پایان سالهای تحصیلی ۱۳۱۳-۱۴ - قریب ۴۲۶۰۰ دختر در دستانها و سه هزار دختر در دبیرستانهای ایران مشغول تحصیل بودند بان فرا گرفتن علوم عالیه بر روی بانوان بسار گردید و گذشته از دانشکده فابنگی و دانشسراهای دخترانه و هنرستان سوان و غیره در آخر شهریور ۱۳۱۵ شورای دانشگاه اجازه داد که بانوان بدانشکده طب وارد شوند و مانند پسران در مسابقه ورود بکلاس مقدمات طب شرکت کنند بسا اربانوان بحر ح دولت یا بحر ح اقوام خویش برای فرا گرفتن علوم عالیه ناروپا مسافرت کرده اند

اساس تعلیم و تربیت در این عصر پرورش روح و جسم یعنی تهیه افراد قوی ودانا برای خدمت بمیهن است - نظامات صحی ، ورزش ، پیش آهنگی ، موسیقی ، سینماهای اجلاقی ، کنفرانسهای سودمند گذشته از مواد تدریسی تمام برای همین

منصود است که چون شاگردان دوره تحصیلات خود را با تمام میرسانند از همه حیث برای جامعه مافع باشند و حاصل رحمت آنها منحصر بآموختن چند نظریه یا الفاظ نباشد ، لایزال و احوال مختلف و مؤسسات علمی حقایق را در نظر محصلین مجسم می کند و ایجاد کتابخانه ها از قبیل کتابخانه مجلس و کتابخانه عمومی معارف و کتابخانه فنی و کتابخانه دانشکده معقول و منقول در تهران و کتابخانه های دیگر در سایر ولایات باب تحقیق را بار کرده است - نشر مجله ریای تعلیم و تربیت ، تشویق صاحبان حراید و مجلات بدرج مقالات مربوط پرورش روح و جسم ، ایجاد قرارداد با دانشمندان برای تألیف و ترجمه کتب معید علمی و ادبی و سایر دیگر است که وزارت فرهنگ برای پیشرفت علم و کمال ، تشویق دانشمندان ، ترویج معارف و متوجه ساختن عموم بآهمیت تعلیم و تربیت بکار برده و میبرد ، اما تنظیم برنامه های آموزشگاهها ، تربیت معلمین و معلمات ، اصلاح کتب درسی ، ساختن ابنیه ریا برای محصلین در اکثر نقاط کشور مطابق اصول بهداشتی از اقدامات مرحومه دولت پیدار کنونی است که شرح هر یک موضوع رساله جدا گانه است .

چون شرح کلیه این اصلاحات که یکی از صفحات در حشاش تاریخ عصر حاضر است در این کتاب نمیگنجد ، ماچار بدگر مهمترین اقدامات اکتفا خواهد شد .

در سال ۱۲۹۷ شمسی عدد کل مدارس جدیدی متوسطه و

توسعه مدارس و
افزایش شاگردان
و آموزگاران

ابتدائی در ایران بالغ بر ۲۹۵ بوده که در آن ۲۳ هزار شاگرد

تحصیل میکرده اند در سال تحصیلی ۱۳۰۱ و ۱۳۰۲ تعداد

مدارس به ۶۱۲۵ باب و تعداد محصلین بیش از پنجاه و پنج هزار

نفر پسر و دختر گردید و در سال ۱۳۱۳ و ۱۳۱۴ در تمام ایران ۵۳۳۹ باب مدرسه

بوده که در آن ۲۵۵۶۷۳ نفر تحصیل میگردید و هر سال بر تعداد مدارس و شاگردان

افزوده شده و همیشه .

همچنین خارج تحصیل های دوره شش ساله ابتدائی در سنه ۱۲۹۹ بالغ بر ۷۲۳

نفر اردکوز و اناک بوده و در سنه ۱۳۱۴ به ۸۸۸۴ نفر رسیده . اما فارع التحصیل های

دوره شش ساله متوسطه در سال ۱۲۹۹ هشت هزار و هشتاد نفر از حسس دکوز بوده و در سال

تعلیم و تربیت در عصر حاضر ... - - - - - ۶۹۵

۱۳۱۴ بالغ به ۹۳۸ نفر پسر و دختر گردیده است . تعداد کل معلمان و معلمات در سنه ۱۳۰۶-۳۰۳۴ نفر بوده و در سالهای ۱۴ - ۱۳۱۳ به یازده هزار و نهصد و یکه نفر رسیده .

دولت پیدار کنونی نه فقط بتوسعه مدارس و ازدیاد آموزگاران و دبیران کوشیده بلکه برای اینکه محصلین در علوم و فنون مختلفه تخصص حاصل کنند تصمیم گرفت جمعی از آنها را به خارج اعزام دارد و برای این منظور در خرداد ماه ۱۳۰۷ قانون اعزام محصل به خارج بتصویب مجلس رسید و ماده اول آن قانون از اینقرار است

اعزام محصلین به خارج

دولت مکتب است اعزازات دین را برای اعزام شاگرد به خارج اعم از اکر و ولایات جهت تکمیل تحصیلات در علوم و فنونی که از طرف دولت معین خواهند شد در بودجه سنوات دین منظور دارد از عده محصلین اعزامی نایستی همساله لا اقل صدی سی و پنج برای تحصیل فن تعلیم و تربیت اعزام شوند .

سال ۱۳۰۷	یکصد هزار تومان
سال ۱۳۰۸	دویسب هزار تومان
سال ۱۳۰۹	سیصد هزار تومان
سال ۱۳۱۰	چهارصد هزار تومان
سال ۱۳۱۱	پانصد هزار تومان
سال ۱۳۱۲	وسنوات بعد ششصد هزار تومان

بموجب قوانین ۶ تیر ماه ۱۳۰۸ و دهم اردیبهشت ماه ۱۳۱۱ احاد داده شده است که صدی بیست از محصلین ازین دانش آموزان مقیم اروپا و ممالک منجمله آمریکا انتخاب شود

طبق قانون ۱۳۰۷ هر سال یکصد نفر از جوانان تحصیل کرده برای تکمیل تحصیلات خود با خرج دولت اروپا فرستاده شد و ایرانیان که سالها این آرزو را داشته و موفق نمیشدند در ظل توجهات شاهنشاه پهلوی از این حیث هم معضی المرام

گردیدند و آن مقدس ملوکانه در موقع عزیمت هر دسنة از محصلین ابراز لطف نموده
آنها را تشویق و تحجیل و مهین دوستی فرمودند .

تا آخر سنة ۱۳۱۲ جمیع کل محصلین اهرامی بخارجه بالغ ، ۶۴ نفر گردید
که در رشته های مختلفه علوم و فنون مشمول تحصیلات عالی بودند ، چنانکه در
فصلهای سابق اشاره کردیم غیر از عده فوق که از طرف وزارت معارف بخارجه اعزام
گردیده از طرف وزارت جنگ ، پست و تلگراف ، اداره ولاحات ، عدلیه ، مالیه ،
اداره صناعت و زراعت طرف هم عده ای برای تحصیل علوم مربوطه اعزام شده است .

طبق قانون ۱۳۰۸ برای محصلین دارالمعلمین عالی (دانشسرای
دانشسرای معنعاتی عالی) اعطاء کمک خرجی منظور گردید و ترمیم استخدام
و عالی

آنها پس از فراغت از تحصیل معلوم شد - عرص از تأسیس
این مؤسسه آن است که مدیران و معلمین کافی ولایق برای دانشسراهای معنعاتی
و دبیرستان ها تهیه شود در ۱۹ اسفند ۱۳۱۲ قانون اجازه تأسیس دانشسراهای
مقدماتی و عالی بنصوب مجلس در ۲۶ اسفند همان سال مصحح ملوکانه رسید ماده
اول این قانون بشرح ذیل است

« دولت مکلف است از اول هر ورزین ماه ۱۳۱۳ تا مدت پنجسال بیست و پنج
باب دانشسرای مقدماتی و یک باب دانشسرای عالی دخترانه در طهران و در ولایات
شرح ذیل تأسیس نماید و دانشسرای عالی پسرانه را که بر طبق قانون مصوب
۱۳۰۸ تأسیس شده است تکمیل نماید

« در سال ۱۳۱۳ تکمیل دانشسرای عالی پسرانه در طهران و تأسیس پنج باب
دانشسرای معنعاتی در طهران و در ولایات

در سال ۱۳۱۴ تأسیس یک دانشسرای عالی دخترانه در طهران و پنج دانشسرای
مقدماتی در طهران و در ولایات ، از سال ۱۳۱۵ تا ۱۳۱۸ سالی پنج باب دانشسرای
مقدماتی در ولایات ،

دانشسرای عالی دارای دو قسم است .

۱- ادبیات (زبان خارجه، تاریخ و جغرافیا - فلسفه و علوم تربیتی - باستان شناسی - ادبیات فارسی)

۲- علوم (ریاضیات، طبیعیات، هیریک و شیمی)

روز چهارشنبه هفتم دی ماه ۱۳۱۴ از روزهای تاریخی است که هیچگاه از نظر ایرانیان خاصه بانوان محو نخواهد شد - در آن روز بمناسبت افتتاح عمارت جدید دانشسرای معتمدی طهران و اعطاء دانشنامه های محصولات و محصلین اعلی حضرت عمایونی و علیا حضرت ملکه و والا حضرتین شاهدخت بدانشسرای شریف فرما گردیده و صفحه جدیدی در تاریخ ایران باز کردند که شرح آن در فصل مربوط با اصلاحات اجتماعی خواهد آمد .

در تاریخ هشتم مردادماه ۱۳۱۳ قانون احاره تأسیس دانشگاه

در طهران بتصویب رسید - طبق ماده دوم قانون مذکور

دانشگاه دارای شعب دین است که هر یک از آنها موسوم

دانشگاه و
دانشکده ها

به دانشکده خواهد بود

۱- دانشکده معقول و منقول

۲- دانشکده علوم

۳- ادبیات

۴- طب و شعب و فروع آن

۵- حقوق و علوم سیاسی و اقتصادی

۶- فنی

دانشسراهای عالی و مدارس صنایع مستظرفه ممکن است از مؤسسات دانشگاه محسوب شوند و نیز ممکن است مدارس و مؤسسات دیگری لای الاقضاء به دانشگاه محسوب گردد .

مطور ارتأسیس این دانشگاه رسیدن بدرجات عالی و قنون مختلفه و ارتباط با امرای علمی دیاست و بالنتیجه محصلین ، علوم عالیه زادر وطن خود تحصیل کرده دیگر رحمت مسافرت با اروپا را بچود نخواهند داد .

باید دانست که در تاریخ بصویت قانون دانشگاه اغلب از دانشکده‌ها موجود بوده و محصلین معرا گرفتن علوم محتماه اشتعال داشتند . وزارت فرهنگ برای ساختمان دانشگاه از ارضی وسیعی را در جلالیه در نظر گرفت و هم در آنسال (۱۳۱۳) اقدامات لازم برای ساختن تالار تشریح بعمل آمد و در ۱۵ بهمن موکب اعلی حضرت بمحل دانشگاه طهران در ارضی جلالیه مرول احلال فرمودند و پس از ملاحظه و بازدید قسمت‌های مختلفه لوحه‌های را که روی آن این عبارت نگاشته بود در حصه‌ای از سنگ مرمر زیبا قرار دادند .

هنگام شاهنشاهی پادشاه ایران رضا شاه پهلوی سر دودمان پهلوی ساختمان دانشگاه تهران بفرمان او آغاز و این بشته که یادگار در دل سنگ حای گرفت بزمین سپرده شد بهمن ماه هر اردیبهست و سیرده خوردشیدی «

پس فرمودند ایجاد دانشگاه کاری است که ملت ایران بایستی خیلی قبل از این شروع کرده باشد حال که شروع شده است باید حدیب شود که رودس انجام گیرد

چون شعب دانشگاه موجود بود و ساختن کلیه بنا در جلالیه مدتی بطول میانه‌جامید در اسفند همان سال مراسم گشایش دانشگاه در دانشکده حقوق و سیاسی و تجارت بعمل آمده رسماً شروع بکار کردند
دانشکده‌های موجوده از قرار ذیل است

- ۱- دانشکده حقوق و علوم سیاسی و اقتصادی دارای چهار شعبه است : قضائی ، دیپلوماسی ، اقتصادی و اداری . محاری
- ۲- دانشکده طب دارای سه شعبه است : طب ، دوا سازی و دندان سازی
- ۳- دانشکده علوم معقول و منقول ، دارای دو قسمت است مقدماتی و عالی دوره عالی هم دارای دورشته است معقول و منقول
- ۴- دانشکده علوم طبیعی و ریاضی
- ۵- دانشکده ادبیات و فلسفه و علوم تربیتی
- ۶- دانشکده فنی دارای پنج رشته است ، مهندسی طرق و ساختمان ، مهندسی

معنی و نصیحة فلرات ، مهندسی میکائیک ، مهندسی ورق ، مهندسی شیمی صنعتی .

«دانشکدهٔ می»

از مدارس عالییه که جزء وزارت فرهنگ است غیر از آنچه در
 سایر مدارس عالییه و اختصاصی قسمت دانشگاه بیان گردید یکی هنرستان موسیقی است
 که دارای سه قسمت ابتدائی و متوسطه و عالی است و عنقریب
 کلاسهای موسیقی و اپرا و غیره در آن دائر خواهند شد دیگر دانشکدهٔ قابلیت
 است که تحت نظر وزارت فرهنگ و ادارهٔ کل بهداری اداره میشود^۱

مدارس اختصاصی که در حصول مربوطه برشته‌های مختلف اشاره شده از این
 برار است دانشگاه جنگ ، مدرسهٔ افسری نظام ، آموزشگاه شهرمانی ، دانشکدهٔ
 بلاغت ، دبیرستان فلاحیت ، رنگرزی ، ادارهٔ صناعت ، صنایع قدیمه ، صنایع
 جدید ، هنرستان نسوان ، دانشکدهٔ بیطاری ، مدرسهٔ پست و تلگراف دبستان

۱ - هنرستان موسیقی نام مدرسهٔ موریک با موسیقار در ۱۲۶۶ شمسی تأسیس گردیده ولی
 تکمیل آن آرزو ناریین دوره است
 ۲ - مدرسهٔ قابلیت در ۱۲۶۸ شمسی تأسیس گردیده ولی در این دوره در تحت اصول علمی
 رآمده است

پهلوی، شهرداری ایلام، زاهدپور و کلاسهای اختصاصی از قبیل کلاس اختصاصی وزارت داخله، کلاس مالی وزارت مالیه، کلاس ثبت اسناد و کلاس قضائی - اما در ولایات هنرستان، تمریر، هنرستان فارس دارالترتیب شیر و حورشید مشهد، پرورشگاه ایلام، اصفهان و مریه شرکت نفت آبادان تأسیس شده است.

در این دوره توجه خاصی به تربیت روح و جسم کودکان بعمل آمد و تا آخر سال تحصیلی ۱۴-۱۳۱۳ در نقاط مختلف ایران ۲۳ کلاس که در آن ۲۴۴۷ طفل (دختر و پسر) تربیت میگشتند موجود بود. برای ازدیاد این قبیل مؤسسات نافع هر سال اقدامات جدی شده و پیشود.

کودکستان

دولت بیدار کسومی به فقط توسعه مدارس ابتدائی، متوسطه و عالی همت گماشته بلکه برای اینکه عموم ملت از نعمت خواندن و نوشتن و فرا گرفتن معلومات تا انداره که برای

آموزشگاههای اکابر

زندگانی آنها ضروری است محروم نباشند حسب الامر اعلی حضرت همایون شاهنشاهی در سال ۱۳۱۵ اقدام بتأسیس کلاسهای اکابر در اکثر نقاط ایران گردید و بتدریج تربیت با درسی آن کلاسها معین شد. ایرانیان که علم دوستی صفت طبیعی آنهاست و بازیخ بهترین گواه این مدعاست، فرمان شاهنشاه خود را ارسال کرده و گروه گروه جوانان و مردان سی و چهل حتی پنجاه ساله که در روز وقت تحصیل نداشتند نام خود را در دفاتر کلاسهای اکابر شاهنشاهی، با طرز جدیدی مشغول تحصیل گشتند بوسی که در هر ماه ۱۳۱۵ یعنی کمتر از دو ماه از تأسیس آموزشگاههای اکابر ۷۵۰ باب آموزشگاه در نقاط مختلفه تأسیس و ۵۶۴۶۰ نفر دانش آموز نفرات گرفتند مواد دریاة آن مشغول گشتند و چون عدده کلاسها برای احتیاجات کافی نبود وزارت فرهنگ مرتوسمه آن هر سال افزوده و می افراید

برای اینکه عده ای از محصلین که تحصیلات آنها ناقص مانده بود و بجهاتی در روز نمیتوانستند در دبیرستانها حاضر گردند بتوانند تحصیلات خود را دنبال نمایند در آذرماه

دبیرستانهای شبهه

۱۳۱۵ اساسنامه تأسیس دبیرستانهای شبهه در تهران و شهرهای عمده ایران تنظیم

گردید و سه دبیرستان شانسه در تهران تشکیل یافت که دارای کلاس ششم ابتدائی و دوره اول متوسطه و شعبه های علمی، ادبی و تجاری میباشد. همچنین کلاسهای مخصوصی برای فرا گرفتن زبان خارجی ایجاد شد.

حای شك نیست که یکی از وسایل مؤثر برای تربیت ملت

مؤسسه وعظ و خطابه

و آشنا ساختن افراد بوطایب اخلاقی و اجتماعی وعظ و

خطابه است و قبل از این دوره مؤسسه ای برای وعظ موجود

نبود و واعظین بر حسب استعداد و لیاقت خود انجام وظیفه میکردند و بسا اوقات

اشخاصی که چندان مایه علمی نداشتند و معلوم است نتیجه وعظ این قبیل وعظ

چده بوده زیرا بجای هدایت ممکن بود مستمعین را بگمراهی سوق دهند این مسئله

مهم طرف توجه دولت بیدار کنوسی واقع گردید و تصمیم اتخاذ شد که برای تربیت

وعظ دانشمند و بهره ر کار مؤسسه ای در دانشکده علوم معقول و منقول تشکیل شود

بنابر این برنامه و اساسنامه آن تنظیم شد و در ۲۶ مهر ۱۳۱۵ دوس مربوط شروع

گردید.

تربیت بدنی که اهمیت آن بر احدی پوشیده نیست در این

ورزش و پیشاهنگی

دوره فوق العاده مورد توجه واقع شد چنانکه در ۱۴ شهریور

۱۳۰۶ قانون ورزش اجباری در مدارس جدید از تصویب

مجلس گذشت و طبق ماده ۲ آن قانون محصلین مبنایست غیر از ایام تعطیل همه

دوره در مدارس ورزش نمایند

همچنین در سال ۱۳۰۴ پیش آهنگی در طهران تأسیس شد و در ۱۱ اسفند

همه سال طبق متحد المال وزارت فرهنگ رسماً در مدارس تشکیل گردید و بتدریج

در ایالات و ولایات هم توسعه یافت و تحت نظر وزیر فرهنگ اجتمعی نام انجمن پیش

آهنگی تأسیس شد و اساسنامه تربیت پیش آهنگی تدوین گردید.

پیش آهنگی همواره طرف توحدا علی حضرت همایون شاهنشاهی بوده چنانکه

در مهر ماه ۱۳۰۷ در حاتمه نمایش پیش آهنگان هارندران در حضور علو گاهه بر رئیس

پیش آهنگی محدود چنین فرمودند:

د پیش آهنگان را به ورزشها و بازیهای آزاد بیشتر مشغول کن تا همه قوی و چابک شده بازویشان مثل پادوی خودت قوی و چهرهشان مثل صورت تو پرخون شود .

از آن تاریخ پیش آهنگی ایران تصویب ملوکانه تحت ریاست عالیّه والا حضرت همایونی ولایتعهد قرار گرفت و مجمع بین المللی پیش آهنگی ، پیش آهنگی ایران را برسمیت شناخت .

بندیدج اداره تربیت بدنی و انجمنی برای این منظور تشکیل گردید و در سال ۱۳۱۴ باغ بررگی منظریه (در شمال طهران) و عمارات آن بطور دائم مرکز اردوهای تاستانی پیش آهنگی گردید و در طهران زمینهای معین برای ورزش معین شد و اسباب و آلات ورزش و جامهای فیروزی و عدالهای ورزش تهیه گردید و مسابقه های ورزشی بین ورزشکاران مدارس بعمل آمد . برای تمام محصلین دبیرستانها (مدارس متوسطه) ورزش اجباری شد همچنین برای تربیت معلمین ورزش اقدامات لازمه بعمل آمد این اقدامات منحصر بطهران نبود بلکه در تمام ایران موضوع ورزش اهمیت خاصی پیدا کرد و مسافرتها و مسابقهها و جشنهای ورزشی در تمام کشور بعمل آمد

از جمله اقدامات برجسته سال ۱۳۱۴ شمسی تأسیس پیش آهنگی دختران است که ریاست عالیّه آن با والا حضرت شاهدحت است . دیهانه حالت توحه ۹۴۲ دختر پیش آهنگ و اهران دختران در سوم اسفند ۱۳۱۴ که برای اولین دفعه در حضور شاهنشاه و علیا حضرت ملکه و والا حضرتین شاهدحت روح داد منظره ایست که هیچگاه از خاطر کسانیکه دیده اند محو نخواهد شد

همچنین در سال ۱۳۱۴ از پابنده نقطه ایران و از هر نقطه پانزده نفر از ورزشکاران بین محصلین مدارس پسرانه برای شرکت در مسابقه ورزشی و حضور در سان سوم اسفند بطهران اعزام گشتند .

از جمله اقدامات سال ۱۳۱۵ تشکیل اردوهای محتلط از رسدهای مختلف دیستانها و دبیرستانهای طهران است - شرح اساسنامه پیش آهنگی ، اقدامات

پیش آهنگان و ترقی آنها از حدود این تألیف خارج است

نه فقط در آموزشگاههای کنونی از همه حیث مراعات حفظ -

الصحةٔ محصلین میشود و حفظ بهای بهداشتی در مرکز و

ولایات برای آشنا ساختن محصلین با اصول حفظ الصحة و

بهداشت
محصلین

حلو گیری از بعضی امراض ایراد میگردد بلکه در سال ۱۳۱۴ کلاس اکابر برای

تعلیم طرز جلو گیری از مرض ساری تراجم در مرکز تأسیس گردید و جمعی از

دبیران و آموزگاران وزارت فرهنگ ایالات و ولایات بمرکز اعزام شده مشغول

بتحصیل گشتند و پس از دادن امتحان و مراعات بولایات آنها دستور داده شد که

محصلین مستلاً تراجم را پس از اتمام ساعات تدریس مطبوعه‌های باز کرده مستلاً یا برا

معالجه نمایند و در مقابل این رحمت حقی برای آنها منظور گردید و اداره کل بهداری

متقبل شد مجاناً دواهای لازم را بمعالجین اعطاء نماید .

برای عتوجه ساختن طبقات مختلفه بامور فلاحتی که بالنسبه

موجب آمادی کشور است وزارت فرهنگ در سال ۱۳۱۴

جشنهای درختکاری

جشنهای درختکاری را بین محصلین مرسوم نمود و هر سال در روز ولادت اعلیحضرت

مراسم این جشن که غرس اشجار توسط محصلین در اراضی بایر و حاصلخیز است

بعمل میآید - تأثیر این عمل در میان طبقات مختلفه خاصه روستائیان و دهقانان در

مملکتی که اساساً فلاحتی است و ساکنین آن در قریبهای گذشته فلاحت را امر مقدس

دینی و یک گوته عبادت میدانستند نهایت عظیم است چه آنرا بالطبع دشواری و

ترغیب بامور فلاحتی می نماید

۱ - ترقیات روز افزون ایران عده‌ای از پیشاهنگان دست‌انهای ایرانی عراق عرب را در

آردوی مشاهدهٔ میهن خود ابداع و در آخر سال ۱۳۱۳ جماعتی از آنان مرکب از ۷۵ نفر

پیش آهنگ تحت مراقبت رئیس هیئت سرپرستی محصلین و دوازده نفر دبیر و معلم و طبیب

سعادت شاهنشاهی بطرف ایران عربیهٔ موجوده از طرف وزارت فرهنگ دبیرانی گرامی از

آبان شد از حسن تصادی در هشتم فروردین ۱۳۱۴ هنگامی که پیشاهنگان مذکور بدوخت

آمنار پهنوی مشغول عملیات ورزشی بودند موبک همایونی از طهران بصعد آسناد شریف

فرامیند و محصلین مشغول انواع الطاف ملوکانه گردیدند

ساخته‌های وزارت فرهنگ

وزارت معارف از محل بودجه وادعواید اوقاف ساخته‌های
باشکوه از قبیل دبیرستان، دبستان، دانشسرا، هنرستان،
دارالتربیه، ادارات فرهنگ و غیره چه در طهران و چه در
سایر ولایات ایجاد نموده است. اما دانشگاه تهران که واقع در اراضی حلالیه
(شمال طهران) و دارای صطرحه ریائی است از سال ۱۳۱۳ شروع به بنای آن گردیده
و قسمت مهمی از آن تا کنون ختم یافته است زمین دانشگاه دارای ۲،۶۵۳ متر
مربع است و از طرف وزارت معارف خریداری شده.

ساختن موزه طهران از سال ۱۳۱۲ شروع گردید و اکنون ساخته‌های
خارجی آن بنام رسیده و در زمین داخلی آن قریب بنام است. ساختمان موزه
بنائی است مربع مستطیل بمساحت ۱۳۱۲۶ متر مربع با دو سالن بزرگ یکی راجع
باشیاء عتیقه قبل از اسلام و دیگر از اسلام بعد همچنین دارای تالاری است برای
اشیاء و صنایع عصر حاضر با اثاث مخصوصی برای صفا اشیاء نفیسه شیخ صفی از قبلی
گذشته از این تالارها موزه که دارای قسمتهای فنی است با اضافه‌های متعدد و يك
کتابخانه بزرگ که ۵۵۰ متر مربع بنای آن میباشد.

ساختمان بهداری مدارس در حدود ۴۰۰ متر مربع است و دارای دو طبقه است
بنای آن آجری و کف آن موزائیک است.

۱ - راجع بخصوصیات ساختمان فوق و سایر ساختمان از قبیل کتابخانهها و موزه‌های و روشی در
اینه مزاری و اوقات در تمام نقاط آران رجوع شود. نتیجه ساخته‌ها و تعمیرات در سالهای
۱۳۱۲ - ۱۳۱۳ صفحه سالنامه عمان سوات

فصل هیجدهم

حفظ زبان فارسی - نگهداری آثار ملی

تجلیل از بزرگان

حفظ زبان فارسی زبان فارسی که سجنورال عالم بشیربی آن مترصد احتیاج بحفظ و حراست داشت خاصه که در دوره اخیر یک گونه طرح و طرح ادبی در آن رخ داده بود یعنی نه فقط بعضی از نویسندگان کلمات غیر مصطلح عربی ، فرانسه ، انگلیسی و غیره را در نوشتههای خود بکار میبردند بلکه در بعضی اوقات ترکیب عبارات و جمله بندیها بکلی عربی یا اروپائی بود عندهای از نویسندگان که بحیط خود معترف بودند بدین بهانه متمسک می گشتند که بواسطه بودن محمعی از دانشمندان چاره حرا اتحاد لغات و اصطلاحات خارجی که در مقابل آن کلمه یا اصطلاحی در زبان فارسی نیسند داریم ولی ای کاش فقط بدینگونه اصطلاحات قباعت میگردند بلکه با داشتن کلمات شیرین فارسی و اصطلاحات متداول عامداً و قاصداً یا برای اظهار فصل و یا از روی جهالت نوشتههای خود را بر از الفاظ و کنایات و جمله بندیهای خارجی کردند و حتی نام ادارات و دوائردولتی اسامی خارجی گردید و گویی این ملت که دارای تاریخ چند هزار ساله است هیچگاه از خود مؤسسانئی نداشته که محور به اتحاد اسامی خارجی برای مؤسسات خود شده است .

شاهشاه که کلیه اصطلاحات را از جرئی و کلی از روز اول مصالعی خود قرار داده بود و همان قسم که میهن ما را از تعدی بیگانگان محفوظ داشتند در صد حفظ زبان بیگان خود نیز بر آمده و در اولین فرصت یعنی در فروردین ۱۳۰۴ امر منسکیم

مجمعی دارند تا لغات فارسی جهت نظام و هواپیمائی بجای لغات خارجی وضع شود و بتدریج بسیاری از دانشمندان متوجه این مسئله گردیده در استعمال لغات فارسی بجای کلمات اجنبی کوشش نمودند و حتی خواستند بکلی فارسی حائز نویسند و هر نویسنده مسلیفه خود لغتی اختیار میکرد بنا بر این برای اینکه از افراط و تفریط جلوگیری شود و کلمات منحرفه بعد از تتبع و تحقیق يك عده از دانشمندان در تمام کشور برای مفهوم معین استعمال گردد و ضمناً راجع بکلیه امور مربوط بر بان و ادبیات فارسی بحث و مطالعه عمیق بعمل آید حسب الامر انجمنی بنام فرهنگستان تأسیس شد و در ۱۹ اردیبهشت ۱۳۱۴ اساسنامه آن بنویسند و در ۲۱ مرداد ۱۳۱۴ نخستین جلسه آن تشکیل گشت

- ۱- ترتیب فرهنگ بمقدرد و قبول لغات و اصطلاحات در زبان فارسی
- ۲- اختیار الفاظ و اصطلاحات در هر رشته ارزشنه‌های زندگی با سعی در اینکه حتی الامکان فارسی باشد
- ۳- پیراستن زبان فارسی از الفاظ خارجی
- ۴- تهیه دستور زبان و استخراج و تعیین قواعد برای وضع لغات فارسی و اخذ یا رد لغات بیگانه .
- ۵- جمع آوری لغات و اصطلاحات پیسه‌وران و صنعتگران
- ۶- جمع آوری الفاظ و اصطلاحات ارگن کتب قدیم .
- ۷- جمع آوری لغات و اصطلاحات و اشعار و امثال و قصص و نوادر و برامدها و آهنگهای ولایتی .
- ۸- جستجو و شناساندن کتب قدیم و تشویق مطبع و نشر آنها
- ۹- هدایت افکار صحیبه ادبیات و چگونگی نظم نشر و اختیار آنچه از ادبیات گذشته پسندیده است و رد آنچه منحرف میباشد و راهنمایی برای آینده
- ۱۰- تشویق شعرا و نویسندگان در ایجاد شاهکارهای ادبی .
- ۱۱- تشویق دانشمندان بتألیف و ترجمه کتب سودمند بفارسی فصیح و مابوس
- ۱۲- مطالعه در اصلاح خط فارسی

برای احراء مواد مذکور که شرح هر کدام رساله جداگانه میشود اعضا فرهنگستان تشکیل کمیسیونهای مخصوصی داده و شروع بکار کردند و در جمع آوری لغات و ترانه‌ها و افسانه‌ها و تنظیم فرهنگ جامع فارسی کمال لزوم را در ادراک اقدامات لازمه بعمل آمد و ضمناً بجای بعضی از لغات احنی اعم از آنچه در ادارات معمول بوده یا در محاورات خصوصی استعمال میشده یکمده لغات مأنوس فارسی اختیار شد و بوسیله حرایده و محلات و بخش نامه با اطلاع عموم رسید و حتی نام پاره‌ای از نواحی و شهرها با رعایت سوابق تاریخی آنها تغییر داده شد

شاهکارهای صنعتی هر قوم زیباترین آئینه تجلیات روح

حفظ آثار ملی حفاظت و کاوش

اوست درد میان ملل عالم ایرانیان مینوانند افتخار کنند

که بیش از هر قوم دارای آثار نفیس صنعتی هستند - استاد

دانشگاه برلن در کثرت هر تسفله در نطق خود در عمارت وزارت فرهنگ ایران چنین اظهار داشته است و بتاريخ دیماه جامعه بفرمائید خواهید دید که هیچیک از ملل عالم این اندازه آثار نداشته است

یونان يك نوبت ترقی کرده از پانصد سال قبل از میلاد تا سیصد و بعد از آن

دیگر اثری ندارد

ایطالیادوموت ظهور نموده یکی دو دوره دو آب روم و دیگر در زمان فرسایس

(تجدید) سایر ملل اروپا هم بعدی تازه و جدید هستند که ذکر و مقایسه آنها

مورد ندارد

پرفسور مدکور در نطق بلجی خود که در افتتاح اجمن آثار ملی ایراد نموده

اشاره کرده است که ملیت ایرانی همیشه باقی بوده و تغییر نیافته است . به فتنه

اسکندر به حمله چنگیز و به بیداد تیمور هیچکدام قادر بر این نبوده که ایران را

از حاد خود بازدارد بلکه اقوام بیگانه در ایران مستهلک گشتند و بفضل و

شرایع گذشته ایران شهادت داده اند »

متأسفانه بواسطه حوادث ناگوازی که ایران در طول تاریخ بدان مبتلا گردید

و لاابالگیری زمامداران قرن اخیر که به حفظ آن آثار اقدامی نکردند بلکه

عامداً و قاصداً بعضی از آسان در صدر خرابی و تفتیب آن شاهکارها برآمدند و بزرگترین لطمه بر آثار ملی ما وارد آمد با اینکه خدا خواست و آن شام قلملمانی سیری گش و شاهنشاه علاقه خود را نسبت بآن آثار ابرار نموده در موقعی فرمودند «مشاهده آثار استخر مرا مناسبت ساخت» انجمن آثار ملی تأسیس گردید و در ۱۶ آبان ۱۳۰۹ قانون حفظ آثار ملی بتصویب مجلس شورای ملی رسید و طبق ماده اول آن کلیه آثار صنعتی و ابنیه و اماکنی را که تا اختتام دوره سلسله زندیه در مملکت ایران احداث شده اعم از منقول و غیر منقول جزء آثار ملی ایران محسوب و تحت حفاظت و نظارت دولت درآمد.

امتیاز انحصاری حفاریات که به بیگانگان واگذار شده بود لغو گردید و ماده یازدهم قانون مذکور مصرح است که حفاریات و کاوش برای استخراج آثار ملی منحصر احق دولت است همچنین طرد ثبت مال منقول در فهرست آثار ملی و انتقال اموال که مالک خصوصی دارد در آن قانون معین شد.

از آن تاریخ حفاریات و کاوش در تحت حمشید، ری، شوش، مشهد، تبریز، شاپور، لرستان و سایر نقاط جلب توجه نموده و آثار نمایی کشف گردید.

برای محافظت این قبیل آثار دولت در صدد تأسیس موزه در طهران برآمده و در سال ۱۳۱۲ شروع بساختن آن شد و اکنون بزرگ و تمام است همچنین موزه قم در تاریخ ۲۰ آبان ۱۳۱۴ افتتاح شد.

املاک تاریخی طبق تصویب نامه های شهریور و دیماه ۱۳۱۰ تعداد انبیه تاریخی که حفظ و حراست و تعمیر آن بعهده دولت است تعیین گردید.

با ضمیمه فهرست آثار ملی شود. همچنین در نقاط مختلف شروع بنعمیر آثار تاریخی شد و بسیاری از ابنیه در اصفهان، فارس، کرمانشاه، اردبیل مرمت گردید و از آن جمله است بقعه شیخ عی الدین در اردبیل، مسجد شاه، مسجد شیخ لطف الله، مدرسه مریم بیگم، تالار طهماسبی میدان شاه یا میدان نقش جهان، مدرسه چهارباغ یا مدرسه مادر شاه، چهل ستون، مسجد علی قلی آقا، مسجد جامع، مسجد طلحات، مسجد لبنان، مدرسه حده کوچک (کلیه این بناها در اصفهان است) مسجد جامع

و مسجد شاه پروچرد ، حضرت عبدالعظیم ، امامزاده طاهر در حضرت عبدالعظیم ، مسجد جامع بیشاپور ، امامزاده محمد محروق و آرامگاه خیام در بیشاپور، مراد شاهزاده حسین اصفه در هفت فرسنگی شمال غربی بیشاپور ، بقعه مزاد کرمان واقع در طامغان کوه ، بقعه فضل بن شاذان در يك فرسنگی مشرق بیشاپور، مسجد جامع فتحعلی بيك در دامغان ، مسجد کبلی ، تکیه هفت تن و عمارت کریم خان در شیراز ، مدرسه حیدریه، مسجد سلطانی ، مسجد جامع کبیر در قزوین ، صحن کهنه و صحن حضرت معصومه در قم ، باغ ساه عین (کاغان) مسجد دارالاحسان (در کردستان) ، طاقستان بزرگ کرمانشاهان ، مدرسه سلیمان خان و مسجد حاجی مصطفی خان در ساری ، مدرسه ایر را زکی در بابل ، مدرسه حاجی اسمعیل اسکئی در آمل^۱ و غیره

همانطور که ذات ملوکانه امر بحفظ آثار فرمودند در تحلیل
تجلیل از پرزگان
 پرزگان این مرز و بوم که شمس آسمان علم و ادب و افتخار
 بزاد ایرانی تا ابدند عظم بوجه هر موده و در دوره همایوش معاصر بسیاری از پرزگان
 نامی این کشور ماندن خیام ، سعدی ، حافظ ، حمدالله مستوفی و کمال الدین اسمعیل
 و غیره که در شرف اهدام بود مرمت گردید و از این راه مراسم حقی شناسی دولت
 و ملت ایران نسبت بدان اسمندان خود بعمل آمد و از همه مهمتر ساختمان مقبره
 شاعر ملی ایران سخن سبع طوسی حکیم ابوالقاسم فردوسی و جشن هر از ساله است
 که در تاریخ ایران هیچگاه فراموش نخواهد شد

از عصره فردوسی که دیده کننده داستانهای ملی، فروردنده آتش میم دوستی
 و احیاء کننده زبان پارسی است حره شنی خاک و سنگ آری باقی مانده بود بلکه
 پیدا کردن فراخهم در ابتدا دستور میم بود

حسن قدردانی شاهنشاه نسبت پرزگان گذشته موجب گردید که در سنه
 ۱۳۰۵ از طرف ایمن آثار ملی تحقیقاتی بعمل آمده و معلوم شود که قمر استاد سخن

۱ - راجع شرح تعمیراتی که در این اماکن شده رجوع شود بتاریخچه احتمالی و تمبرات
 مربوط معارف و اوقاف صحیفه سالنامه معارف ۱۳۱۳ و ۱۳۱۴

در دانی است در طوس (محصل بقریه اسلامیة) و آن ناخ ملکی فردوسی بوده پس از تحقیق در این امر برای ساختن مقبره نقشه‌هایی تهیه گردید و از ابتداء سنه ۱۳۰۷ شروع نگارشد و غیر از و حوخی که برای این منظور جمع آوری شده بود مجلس شورای ملی هم سی هزار تومان از محل صرفه خوئی خود مساعدت کرد و حتی برای اتمام بنا و تهیه مراسم جشن عظیمی میاد گزارد زمین سال تولد فردوسی ترتیب بحسب آزمائشی مبلغ یکصد و شصت هزار تومان جمع آوری شد که پس از وضع محارج و پرداخت حوائج بقره که عسارت ابرههتصد هزار ریال است صرف آن منظور عالی گردد و ملت ایران برای ابرار قدردانی در شرکت بآن امر خیر بهیچوجه فرو گذاری نکرد و مرودی مقصود حاصل شد و همچنین وزارت فرهنگ یکصد و پنجاه هزار ریال کمک نمود و جمعی هم سهم خود در همان شایانی کردند.

پس از طرف وزارت فرهنگ عده‌ای از مستشرقین و نمایندگان دول خارجی دعوت گشتند و در ۱۳۱۴ کنگره فردوسی از دانشمندان ایرانی و خارجه و مأمورین سیاسی و اعیان و رجال تشکیل گشت

در جلسات کنگره که چندین مرتبه تشکیل شد نظم‌های ادبی و علمی مهمی ابرار گشت و همچنین در محافل اسس پذیرائی گرمی از مدعوین بعمل آمد تا اینکه در اول مهر مستشرقین بطرف مشهد حرکت کردند و در آرامگاه حیات در فیضیه و در دسته‌های گل از طرف آن دانشمندان گذاشته شد و روز بعد وارد شهر مقدس مشهد گشتند جمعه بیستم مهر عموم مستشرقین، نمایندگان مجلس قوسول‌های خارجه، نمایندگان مطبوعات و رؤساء ادارات مالکات رسمی در آرامگاه فردوسی حضور داشتند بعد از ظهر همان روز و کتب ملوکانه در آنجا در اول احلال فرمود و با کلیه حاضرین اظهار ملاحظت نموده خطابه افتتاحیه دیل را ابرار فرمودند.

و بسیار ضروری است از اینکه بواسطه پیش آمد جشن هر از ساله فردوسی موفق می‌شویم که وسایل انجام یکی از آرزوهای دیرین ملی ایران را فراهم آوریم و با ایجاد آن ما نادرجه‌ای قدردانی خود و حفشناسی ملت ایران را ابرار نمائیم - رجعی را که فردوسی در احیاء زبان و تاریخ این مملکت برده است ملت ایران همه‌واژه

منظور داشته و از اینکه حق این مرد ندرستی ادا نشده بود متأسف و ملول بوده اگرچه اعراب ایران باعلاقه‌ایکه بمصنف شاهنامه دارند قلوب خود را آرامگاه او ساخته‌اند لیکن لازم بود اقدامی بعمل آید و بهائی آراسته گردد که بصورت طاهر هم ساینده حق شناسی عمومی این ملت باشد بهمین نظر بود که امرادیم در احداث این یادگار تاریخی بدل معامی بعمل آید - صاحب شاهنامه ناظران کاشی بلد که از یاد و زبان و حوادث گزند نمی‌یابد نام خود را جاویدان ساخته و از این مراسم و آواز بی‌نیاز میباشد ولیکن قندردانی از خدمتگذاران و طبعه اخلاقی ملت است و از ادای حق ساینه فرو گذاری کرد

« مسرت و خرسندی مانند حقه کمال رسید از اینکه مشاهده کردیم حماعتی اردا بشمندان که دوستان ما و دوستان صایع و ادبیات هستند از اکام جهان و از راههای دور آرامگاه حکیم سخن پرداز ما شناخته و در اظهار شادمانی و قندردانی با ما همقدم شده‌اند ، با امر از خوسودی و خورسندی از این احساسات و محبت آمبر حضار را با اجرای مراسم افتتاح دعوت مینمائیم ، آنگاه اعلیحضرت و از سرنگ را که در اطراف ایوان بود قطع نموده آرامگاه را افتتاح فرمودند

مراسم جشن فردوسی به قیود ایران بلکه در اکثر پایتخت‌های بزرگ دنیا از قبیل لندن ، پاریس ، برلین ، رم ، بروکسل ، وین ، مسکو ، ژنو ، آنقره ، قاهره استکهلم ، واشنگتن ، بیروت ، دهلی ، بادکوبه ، تعلیس ، کابل و غیره منعقد گردید . امامتسره فردوسی از یک قسم سنگ مرمر ساخته شده و دارای ۱۸ متر ارتفاع است بنا در میان یک ایوان چهل متری از سنگ واقع شده و قریب یک میلیون و چهارصد و بیست هزار ریال مخارج آن شده است در روی سنگ مرمر از این عبارات نقش شده و این مکان بطریقه بعضی قرائن و امارات نظر قوی مدفن حکیم ابوالقاسم فردوسی باطم کتاب شاهنامه و داستان یوسف و زلیخا است که در سیمه اول مائه چهارم هجری در قریه فارواقع در جنوب غربی طوس ولادت و طاهر آ در چهارصد و یازده یا چهارصد و شانزده قمری در طوس وفات یافت و چون چهل و عوعای عوام مانع شد که او را در قبرستان بحاکم سپارند در این مکان که باغ شخصی او بود است مدفون گردیده

فصل نوزدهم

ادارات و مؤسسات مختلفه

آمار و نت احوال - شهرداری - شهرنابی - بهداشتی - اوقاف

آمار همان کلمه «هامار» ایران باستان است که معنی احصاء داشته و سرشماری که داور پادشاه وقت بعمل میآمد «شاه هامار» میامیدند و بعضی بر آنند که کلمه شمار هم تصعیر

آمار و
ثبت احوال

این کلمه احیر است

نااهمیتی که آمار نفوس داشته در دوقرن احیر و نیمی در این خصوص برداشته شده و فقط در سنه ۱۲۹۴ قمری (۱۲۵۶ شمسی) میرزا حسینعلی سپهسالار که یکی از وزراء کار آگاه بوده حکمی در انجام این معصود صادر نمود و دستور اکید داد تا در ظرف چهارماه صورت نفوس در پایتخت تمیز گریاند از آنجا که در دوره قاجاریه کلیه افتداهان مصلحتین بی نتیجه میماند از دستور آن وزیر دانشمند هم نمری حاصل نگشت تا اینکه دوره مشروطیت فرا رسید و نمایندگان دوره اول قانون گذاری در اندیشه ایجاد دفاتر نفوس افتادند ولی بی سرگی اوضاع و کسب کشهای سیاسی مجال هیچگونه اقدامی در احراز آن نمطور نداد در سال ۱۲۹۷ شمسی (۱۳۳۷ قمری) از طرف هیئت دولت معرزی برای ثبت هویت افراد معین گردید و توزیع ورقه شناسنامه در طهران بعهده اداره شهرنابی و آگدار گسب - دینی است در آن اوقات که کستی همین در میان طووسان حوادث و گردانهای سپمانگ فتنه های داخلی و بیابنهای خارجی گرفتار بود احراز هیچگونه اصلاحی ممکن نبود گشت تا چهرسد به ثبت هویت و آمار نفوس - اداره احصائیه و سجل احوال (آمار و نت احوال) اسمی

بود به همسوی و قبل از کودتای ۱۲۹۹ هیچگونه اقدام اساسی در راه پیشرفت منظور بعمل نیامد . افتتاح این باب و عملی کردن این امر مهم - هابند سایر اصلاحات اساسی از آثار این عهد فرخنده است . اداره ثبت احوال طهران در سنه ۱۳۰۰ بشهرداری (بلدیة) منتقل گردید و در سنه ۱۳۰۴ که بر حسب اراده ملوکانه قایمون ثبت احوال بتصویب مجلس رسید اداره مخصوصی در وزارت داخله بنام احصائیه و سجل احوال تشکیل و بتدریج توسعه یافته در ۱۳۰۷ دارای تشکیلات مستقلی شد .

اداره آمار و ثبت احوال کل دارای وظایف مهمی است و خلاصه آن از

اینقرار است :

- ۱- توزیع ورقه شناسنامه بین کلیه اهالی کشور .
- ۲- ثبت وقایع از بعه ولادت ، ازدواج ، طلاق و فوت
- ۳- سرشماری یا آمار نفوس بتعین سن ، شغل و سایر مشخصات افراد
- ۴- جمع آوری اطلاعات مربوطه بتکلیف منابع بیرون مملکت
- ۵- آمار کلیه وقایع اجتماعی و آنچه قابل احصاء است طبق اصول علمی
- ۶- طبع و نشر اطلاعات و جدولهای آمار

در سال ۱۳۰۳ تصویبنامه راجع بوظائف اداره آمار صادر گردید و در ۱۳۱۲ نظامنامه شورای عالی آمار مرکب از نمایندگان وزارتخانهها و ادارات مستقل دولتی تنظیم شد .

در سنوات ۱۳۱۵ و ۱۳۱۶ اقدامات جدی و اساسی برای خاتمه امر آمار و توزیع شناسنامه بعمل آمد و در این راه اداره کل آمار و ثبت احوال کمال حدیث را نموده و در سرتاسر کشور بهایز ایران کلیه شهرها ، قصبات ، قری و مزارع را تحت نظر خود قرار داده در توزیع شناسنامه بین اهالی کوشیده است . هر گاه وسعت کشور ایران ، فاصله قری و قصبات بیکدیگر در خاطر آورده شود رحمت مأمورین اداره آمار که چندین مرتبه بفاط محتمله را با بررسی کرده اند بحومی معلوم می شود همچنین در سال ۱۳۱۶ برای آسایش خاطر اهالی و سهولت ثبت وقایع اردوی اصول علمی نظامنامه جدیدی تنظیم گردید